

III. Річник.

Ч. 22.

УКРАЇНСЬКИЙ СКИТАЛЕЦЬ

ОРГАН ВІЙСЬКОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ З. У. Н. Р.

ІЛЮСТРОВАНІЙ ДВОТИЖНЕВИК

ВИХОДИТЬ 1. І 15. КОЖДОГО МІСЯЦЯ

THE HOMELESS UKRAINIAN

ORGAN OF THE MILITARY EMIGRATION OF THE W. U. N. R.

ILLUSTRATED NEWS.

РЕДАГУЄ КОЛБІЯ.

Адреса Редакції й Адміністрації:

Wien XVIII., Ferrogasse 31.

М І С Т:

	сторона
Галицький Стрілець	1— 2
Ольга Любич: Скигалець на чужині	3
Ярослав Береза: * * *	4— 5
: Мандрівка	5— 8
Дмитро В. I. Местник. II. Девертар	8
Антін Крушельницький: З повісті: „Дужим помахом крил“	9—17
Роман Колтунюк: З кліщів смерті	17—22
П. В.: Волинь під військовим зарядом Галичан 1919 р.	23—29
Сандрі Сандро: Між Українськими Галицькими Стрільцями	30—32
Польська тюрма народів хитається в основах	32—34
Федь Гула, хор. У. Г. А.: В день Просвіти	34—36
П. Люпенко: Муравлі (казка)	36—37
„День Просвіти“ в Йозефівському таборі, У. С. Р.	38—39
З листків слави	39—40
I. Калічак: З осінніх мотивів	41
Ляхи оголосили військову бранку Українців	41—42
З вивольної боротьби	42
З Рідного Краю	42—44
Про вічну пам'ять!	45—46
Викас жертв	46
Листування	47
Оповідки	47
Касови віт „Самопомочи“	48

С В І Т Л И Н И:

I. Іванець, пор. У. Г. А.: Останній бій	4
Пресв. Др. Боцян, єпископ луцький, між Стрільцями У. Г. А. в Йозефові	19
Диктатор Др. Е. Петрушевич серед старшин штабу II. Корпуса У. Г. А. на В. Україні	24
Перегляд Диктатором Др. Е. Петрушевичем X. бриг. У. Г. А. в Бердичеві	29
Розвалення вхідної клітки в тов. „Просвіта“ у Львові	35

П Е Р Е Д П Л А Т А:

		різно	піврічно	чвертьрічно
в Австрії	К.	24.000—	12.000—	6.000—
в Чехословаччині	Кч.	50—	25—	14—
в Югославії	Дн.	100—	50—	25—
в Німеччині	М.	1.600—	800—	400—
в краях Латвійської Унії	Фр.	12—	6—	3—
в Злуч. Держ. Америки	Дол.	3—	1.50	0.80
в Канаді	Дол.	4—	2—	1—
в Бразилії	Мр.	10—	5—	2.500

Ціна одного примірника:

в Австрії 1.500— К., Чехословаччині 3— Кч., Німеччині 100— М., Зл. Д. Америки 0.15 Дол., Канаді 0.20 Дол., Бразилії 0.500 Мр.

УКРАЇНСЬКИЙ СКИТАЛЕЦЬ

ІЛЮСТРОВАННИЙ ДВОТИЖНЕВИК

Статі дозволяються передруковувати лише за поданням джерела.

Річник III.

Відень, дня 15. грудня 1922.

Ч. 22.

Галицький Стрілець.

Слава не вмре, не поляже...

Хто не знає його на цілій Соборній Україні, від Сяну по Кавказ? Де тільки лилася кров за Україну, там він стояв у перших лавах борців.

Коли на континенті Європи розгоріла велика війна, Галицький Стрілець у рядах австрійської армії на всіх її фронтах гинув з іменем України на устах і з „Кобзарем“ на серці і, як Український Січовий Стрілець, кровю відновлював традицію збройної боротьби за українську державну волю.

Коли у вихрі великої революції сходу Європи в 1917 р. powstaє Українська Держава над Дніпром, Галицький Стрілець в однострою полоненого спішить в далекого Сибіру, з Туркестану, з усіх усюдів величезної російської імперії, в голоді й холоді, босий і нагий до золотоверхого Києва, щоб віддати себе цілого на службу своїй рідній Державі. Як Січовий Стрілець стає першим її найвірнішим і найпевнішим жовніром.

Коли в 1918 р. розлітається Австро-Угорщина, Галицький Стрілець, як жовнір Української Галицької Армії, завішує жовто-блакитний прапор на ратуші міста Львова й поливає в обороні Галицької Землі кожду її грудку своїм потом і кровю.

Коли в 1919 р. на Галицьку Землю звалилися варварські полчища Галера, а на Велику Україну сунули орди червоної і білої Росії з окликом „Смерть Україні!“ — Галицький Стрілець кладе себе в жертву на всіх просторах України, своїм трупом окуплюючи честь українського імені.

Де Твої білі кости не посіяні, Галицький Стрільче-Герою?... В котрім уголку Української Землі не ростуть червоні маки з Твоїєї крові?...

Коли брутальна сила багатьох ворогів України затріюмфувала над героїзмом, Стрілець не нарікає, не жалується, не плаче. Стрілець робить своє діло. В камінних казаматах Італії, в холодних бараках братньої Чехо-Словащини він снує золоту нитку найкращих мрій народніх, делеві думу про волю народню.

Коли в 1921 р. Пілсудскі з жестом тріюмфатора вступив на Галицьку Землю, кулі четаря У.Г.А. Степана Федака пригадали йому у Львові, що тріюмф Польщі передчасний...

Коли цього року Польща розписала безправні вибори до варшавського союму у Східній Галичині, — Галицький Стрілець, хто, що й де він не бувби, дав Польщі доскульну відповідь ірляндськими методами боротьби. Стрілецькі братчики Шеремета й Мельничук, ген з далеких степів України мов орли злетіли на голови ляхських окупантів, припечатавши діло своєю героїською смертю.

„В огні гартується залізо“. В огні боротьби за волю виховується ціле молоде покоління українського народу Галицької Землі. Герої-юнаки — Крупа й Лудейко, що конають з окликом: „Нехай живе незалежна Україна!“ — се ідейні діти Галицького Стрілецтва, се кусні його мозку й серця. Галицьке Стрілецтво робить свою школу, з якої вийде нарід — Титанів. І настане весна волі, гарна, як усміх рожевого ранку...

Се треба пригадати, підчеркнути і ствердити в треті роковини тої страшної драми листопадових днів на Великій Україні, в якій найкращі діти Галицької Землі кляли себе гекатомбами на жертвеннику волі України — тої драми, яку будучі покоління порівнюватимуть з Наполєонською армією після катастрофи над Березиною. Хто кидав одно лихе слово на стоси трупів безпримірних героїв Галицького Стрілецтва в сю хвилию, той недруг великих людей і великих діл. Недруг? Недругів знає Галицький Стрілець тільки в чистому полі, віч-у-віч, зброя о зброю. Се малі люди.

І прийде хвиля, що знов злопотять у вітрі рідних піль і степів стрілецькі прапори. Злетяться братчики з усіх сторін світа над бистротечний Дністер і підіймуть червону калину, щоб розвеселити сумну „чайку-небогу при битій дорозі“. І знов стане стрілецька слава по всьому світі. Галицький Стрілець у рішаючу хвилию поверне свою силу і свою зброю проти всіх ворогів Рідної Землі, як найпослушнійший орган своєї Влади і свого Народу, як чинник ладу й порядку, щоб і кровю добуте закріпити на віки-вічні. Він буде служити своїй обновленій Вітчизні з тим чудовим ентузіазмом, з яким молоді полки революційної Франції під проводом четаря Бонапарте несли французські орли на простори цілого тодішнього культурного світа. І хто знає, чи не припаде Галицькому Стрільцеві честь нести побідний український прапор до Варшави, щоб в інтересі європейської культури заводити там лад і порядок. Історична доля дуже химерна... Для чужих ворогів і своїх власних шкідників він був і буде „бичем Божим“...

Стрільче! У треті роковини своєї саможертви будь гордий на своє минуле й на свою історичну місію. Будь твердий як скала, горячий як огонь!

ОЛЬГА ЛЮБИЧ.

Скиталець на чужині.

На чужині вже рік — два — три —
Не знаю, скільки — прокотилось,
Скільки надій, святих бажань
В сльозах скитальця утопилось!
І скільки спогадів і мрій
Із рідних піль в душі ридало,
Скільки горячих молитов
У чорнім смутку завмирало!
Ставало сонце зпоза гір,
Білило чорні крила ночі,
Ховало срібний погляд зір;
Усім заглянуло у очі.
Мені сказало, що тепер
Матуся вийшла — із під хати,
Мені в чужину шле привіт,
Бо довго — довго Мамі ждати...
Діброву розбудив вітрець,
Заграв на листю довгу думу;
Шептав, що Батько похилився
З туги за сином, з жалю й суму...
І пташка з вісткою летить:
Що брат-дітвак, а з ним хлопята
У „войну“ бавляться — ідуть
В садок пімстити кривду Брата!
Спасибі всім вам за вістки,
Скажіть: Хай ждуть мене з чужини
У свято радості — побід!
Хай ждуть у вірі сеї днини!

ЯРОСЛАВ БЕРЕЗА.

*
* *
*

Зі страшним тріскотом валився старий світ!
Полум'ям палахкотіла земля...
Родилася Воля і кликала за собою.
Під рев гармат і свист куль ми пішли за Нею...
На заході ненаситне воронне збиралось чорною юрбою...
Захрипле кра — кра — кра, як глумливий регіт долітав до нас...
І лють гуляла...

І. Іванець, пор. У. Г. А.: Останній бій.

А на сході скажена гібна страшним виттем помагала своєму товаришеви...

Краканне Заходу й витте Сходу зливалися в одну пекольну мелодію глуму і грізьби... Скаженість і божевілля...

Ми пішли — бо Вона нас звала.

На путь далеку, на шлях тернистий дала нам як талізман один однісенький заповіт: „Вашими союзниками нехай будуть Віра, Праця, Витревалість; вони заведуть Вас до Мене!“

.....
Ми йдемо...

Страшна дорога...

Тисячі падають. Трупами вкрилися збока Карпат і безмежні поля Поділля. Нашими кістками засіяні широкі степи України..

Срібнолентий Сян і Дніпро-Славутицю забagriла наша кров.
І Чорне Море почервоніло.

Палало нас сонце півдня — морозили вітри півночі.

Ляжав захід — трівожив схід.

Страшна путь...

А до Неї ще так далеко...

По тернистій дорозі до Волі ми в неволю зайшли...

Живих закопано в підземні нори. Колічим дротом хочуть
відмежити борців на віки від Неї — від Волі!

Захід ликує...

І Схід радіє...

„Пропали зусилля“ — гуде навкруги...

Нехай ликують!

Нехай заносяться від сміху!

Крізь ненависний регіт їх пробивається з далечі божеський
голос Ії:

„Не жалуйте рож, як ліси горять.“

„Хочете дійти до Мене — абрагайтеся з Вірою, Працю,
Витревалістю!“

Тухоля, 11. серпня 1920.

Мандрівка.

Жахаєшся?

Дрожиш?

Цить, тихо!...

Се лише початок... Підемо далеко, далеко, по цілій широкій
Україні.

Знаєш Ії?

„Цвітуть сади, білють хати“. Се колись було... Минулося...

Червоною пурпурою облилось усе. І земля і небо і люди
й хати...

Червоно, распучливо червоно... То від крові... від сеї теплої,
пливучої, людської... Великі, червоні ріки... Пливають з усіх усю-
дів... тихо, без шуму...

А сі прозорі бачиш? У них не вода, але сльози... ще теплі,
свіжо проліті:

Цілі ріки їх і крові...

Иниших тут нема...

Чому темно?

Приглянься!

Незмірний жах навис над колишнім раєм. Роззявив свої чорні
пащі.

Витягає безліч ramen і обмотує ними міста, села, хати...

Знаєш, як зветься ся земля?

Се не Україна!

Ні!

Тепер зветься инакше: Чотирикутник смерти...

Зайдім у сю хату!

Тут рай був колись... тихе щастя...

А тепер?

Придивися!

Нагі стіни... сутінь у кімнатці...

Тапчан. А на нім бабуся лежить. Жовте поморщене обличчя.
Сяве волосся вбите в гудзи.

А біля бабусі молода жінка спить...

Спить?

Дитинку бачиш? Дреться до грудий матері. Копає поскинілим
від холоду ніжками. Тягне сорочку з матусі.

А матуся дивиться скляними очима на скарб свій соло-
денький...

Не ворухнеться.

Бабуня тільки йойкає слабонько. Рушитись не може...

Плач. Ревний плач невинної дитини.

Кличе: „Мамо!“ Докликатись не може...

Не докличеться ніколи...

Де тато?

На війні...

За Україну.

Се Жмеринка.

Що за потяги?

З хорими, раненими...

Давніше возилось у них коний. Тепер людей.

Ні, не здорових, але ранених, хорих, сих, що зі смертю бо-
рються...

Чому?

Нема инших возів.

На Україні не найдеш ліпших, бо на північ, у Москву, вивезли
їх братя.

Не дрожи! Заглянь!

Відвертався?

Вонюча, зігнила солома?

А сі темні постаті, що покотом один коло одного лежать на
соломі, бачиш?

Не ворушаться...

Закостеніли...

Чому до лічниці людей не беруть?

Ха-ха-ха!

Ходім!

Гарна лічниця?

Де ліжка, де білля, питаєш?

У Москві!...

Уважай, іди поволи, бо наступиш на хорого.
На пальцях іди, бо на цілу ногу місця нема.
Старшини і стрільці лежать...

Тифозники й кількох ранених.

Разом усі, бо місця нема.

Дивись! Дивись! Бо в світі сього більше не побачиш...

Розпалені лиця. Скляний погляд. Почорнілі тіла. Без свідомости.

Там молодий хлопчина, літ не більше шіснацять, підвівся з землі й дивиться на Тебе.

Бачиш сього зарослого, худого стрільця, що під стіною лежить і так страшно стогне?

То батько сеї малої дитини, що плакала при грудях умерлої матусі.

Затикаєш вуха? Не можеш видержати тих стонів-зойків?

Заткай, заткай! Але сі зойки переслідуватимуть Тебе до кінця життя...

Глянь!

Двох майже нагих вибігло з кімнати! Вирвали з тину коли, закинули їх на плечі й босоніж біжать по снігу в горячці...

Морозний вітер підвівав подерту їх сорочку...

А вони захриплим голосом кричать:

"Бий Ляха, бий Москаля, не дай України..!"

Хочеш знати, де лікарі?

Там у другій кімнатці під вікном простоволосий, бачиш?

Се він, один із лікарів...

Сестра-жалібниця, сама як тень, кладе йому оклад на голову.

Він маєстатично простяг свої руки і кличе:

Прийдіть до мене всі труждаючі й обременені й аз успокою Вас!

Я Христос, я Спаситель!

Я Україну воскрешу!"

Що везуть на сім возі під сірою плахтою?

Відслони трохи!

Ти думаєш, що солома?

Се трупи... трупи... борців за Україну...

Стосами одні на других...

На домовини дощок не стало...

Так їх закопують...

Де їхє одінне?

Живі забрали, щоб хоч на кілька днів прикрити голе тіло...

А завтра-позавтра їх самих так повезуть...

Бачиш там за цвинтаром безліч жовтих насипів?

Се могилки...

Пятнацять тисяч...

На цвинтарі місця не стало...

Ходім на фронт!...

Небо плаче рясними сльозами.

Вітер вив в хоральному супроводі гармат.

На розмоклій землі розтягнувся довжений живий ланцюх.

Відріжняеш його? Ледво?
 Пізнавш по стрілах!
 Музика смерти...
 Заводять граната. Впала. Чорний стовп диму і брудного бо-
 лота збився в гору як великанська мітла, що все сама хоче вмести.
 Зойчить у повітрі шрапнель. Залізним градом сипле по землі,
 по живих рядах...
 Бачиш ліс?
 Під лісом чорна маса рухавтсья.
 Москалі.
 Тьма тьменна... Лізуть на Україну.
 Стрільці наші стріляють без упину...
 Не бачать нічого, тільки ту темну лінію під лісом.
 Московські кулі проріджують не густі їхні ряди.
 Стрільці не дбають!
 Обдерті, без плащів, майже босі, дзвонять зубами, трясуться
 від холоду...
 Зриваються із землі, підбігають кілька кроків вперед, пануть
 на мокру землю і знова шлють сталеві гостинці в ряди ворожі...
 А позаду двох стрільців під градом куль підводять сотенного
 команданга. Він уже шестий день в обіймах тифу, а не сходить зі
 свого становища.
 В горячці, в пропасниці волічється за розстрільною і спа-
 леними устами на силу кричить до своєї сотні:
 „Витримайте, хлопці! —
 За Україну!“
 2 жовтня 1922.

ДМИТРО В...

I.

Местник.

Вже тричі проходить він біля
 вікон псовельможного ката.

Вагався... Не міг...

Руські головки, сині оченята,
 рожеві личка здержували його.

Вертався... Минав... Станув...

Що се?

Не дами земі...

Ожея бляи...

Хами... чує він із рожевих уст.

Радість ката... Ненависть...

Рух... пімста... бреньніт
 шиб... темрява... Гук... лиси...
 грім... приспішені кроки.

II.

Дезертир.

Ішов... дріжав. Земля горіла
 під ним. Зір блукав кругом. Бо-
 нявся своїх і чужих.

Трава дріжала під ним, хили-
 лася до долу. Колоски ховали
 свої головки, червоили. Ховалося
 світло. Налягав туман і своїм
 страхіттем гонив його.

Ще крок... ще два... І... во-
 роги.

— Стуй! Кто там?!

Затремтів. Язик задубів, при-
 лип до гортанки. Зуб вдарив до
 зуба.

Тихо.

— Кто там?!

Я... да—за—р — — —

Стріл... гук... кров... дрогоання
 тіла... тишина.

АНТІН КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ.

З повісти: „Дужим помахом крил“.*)

(З першого тому.)

Дорога, що нею йшов хорунжий із частиною свого відділу виконувати останні накази, вела попри сойм. Уже наближався до соймового будинку. Тут доводилося їм без упину відстрілюватися в напрямку городу. Зненацька почув зойк за собою і побачив, як звалився додолу високий рослий козак.

Прискочили до нещасного товариші й один оклик жаху залунав з уст усіх:

- Стріл у голову!
- З вікна!
- Цивільні стріляють!

Ще не міг хорунжий добре роздивитися в рані, як уже в крісів його козаків гримнула сальва до вікон кам'яниць. Не здержував. Не міг і не хотів. Сам пішовби розправитися, якби знав, звідки впав стріл і якби по тім боці городу не стояла польська боївка, з якою требаби зводити бій раніш, поки дібрався до кам'яниць. Тай не міг сього робити, бо мав инший наказ. Не його діло вдаватися в боротьбу з боївкою. Він мав повести свій відділ у той бік міста. Там іще вчора було тихо, — сьогорня вже тривога. Загрожена Зелена вулиця від Стрийського парку. Але поки одні забирали з собою вбитого товариша, а инші сипали сальви то в напрямку польської боївки, то до вікон кам'яниць за нею, він не здержував їх.

„Стріли в голову“ — було для них від першого дня найстрашніше марево. Не було такої години, щоб сей упир не потряс усіми, до кого долетів. Значиться, або в кам'яницях у тій частині, яка в українських руках, ховаються польські „лицарі“ і стріляють з вікон до козаків, що проходять вулицею, або починають брати участь у боротьбі невійськові горожани. Покищо найбільше було таких випадків, що покладають трупом, стріляючи в голову з гори, самітнього козака, що заблукається десь у вуличках. Сі стрели в голову вносили що-раз більшу тривогу в ряди козаків. Появився навіть наказ команди, щоб ніхто не ходив одинцем.

Вчора трапився новий випадок. Ішло Зеленою вулицею двох козаків. З одної брами вилетів позад них молодий мущина й, майже прикладаючи їм бровнінг до черепа, вбив одного і другого. Від сього схвилювалося військо, зібране в Народньому Домі. Треба було сильної праці, щоб заспокоїти обурення козаків і спинити діло помсти, насильства. Знали, коло котрої кам'яниці впали обидва підступно замордовані. Але хто бере за поруку, що саме там мешкає нікчемник, який так підло збавив їх життя? Трохи не бунтувалися. Годі буде йти вулицею, як не буде кари для цивільного населення за таке вмшування до боротьби.

Хорунжий був свідком усього того хвилювання в Народньому Домі. Бачив, як сотник, що мав тоді службу, переконував, вгонорював, заспокоював. Чув, як його слова падали надармо. Чим-раз

*) Читане на святі 1. листопада с. р. у Відні.

голоснище гудили козаки. Дехто ловив за кріс і хотів іти. Не було ніякої ради.

Покликали Вітовського. Бачив, як журливі думи заслонили йому лице, коли став перед козаками. З подивом прислухався, як Вітовський гремів на тих нікчемних зрадників, тих чорних лицарів, що, замість стати віч-на-віч до отвертої боротьби, ховаються за мури кам'яниць, за двері і стріляють до беззбройних людей, стріляють у голову, ззаду в плечі. Нікчемники, прості кримінальні злочинці! — гремів. Але рівночасно його слова заспокоювали схвилованих людей. Він запевняв, що буде жадати від Національної Ради, щоб узяла закладників зпоміж найвизначнішої польської інтелігенції — і вони відповідатимуть за кожний скритовбийчий стріл, за кожний стріл у голову! Розворушені козацькі серця почали заспокоюватися. Промовило їм до душі, що годі вбивати у відплату людей з першого зкраю дому. Людей невинних, які й сами може осуджувалиб такий ганебний вчинок.

І як учора Вітовському пощастило заспокоїти схвилованих людей, так він сьогодні і не намагався противитися висловови гніву, який прокинувся в його відділі, коли підступна вбійницька куля поцілила одного козака. Він сам уже відчував се, що тут як не прийде до досадних репресій за такі вчинки, то доведеться покидати місто хочби перед самими пострілами зза мурів, з вікон, у плечі, в голову. Боротьба з підступними, скритовбийчими стрілами громадян у великому місті — страшна. І відповідь на неї може бути тільки одна: така немилосердна кара за кожний постріл, щоб таки нагнати страху населенню. Тим більше, що йде справа з таким підступним, завзятим, таким безоглядним ворогом.

Поки хорунжий міг зважитися відкликати своїх козаків, ачував, що до боввої української лінії, яка стояла проти польської, дійшла вже звістка про сей стріл. Тепер уже і з лінії летять постріли просто у вікна. Аж ось почувся брязкіт торощеного скла, яке посипалося на хідник. То український скоростріл почав своє діло нищення, замість у рядах боївки, у вікнах супротилежащих кам'яниць. Косить без уговку. Немилосердно.

Сей бренькіт товченого скла дав змогу хорунжому спам'ятатися. Падають з його уст слова команди. Коли се ще відразу не спиняє його козаків, він вказує їм, що помсту за їх товариша взяли в свої руки інші. Ще раз падав наказ — і відділ посувається вперед.

Ідуть понурі з похнюпленими головами. Куди не дівся їх ранішній настрій!

Як проходили попри свої стійки, не здержували наболілих вибухів. І сі й ті затискали тверді кулаки, а з грудий виривалися безжалісні погрози.

І хорунжий не той уже, що був уранці. На кожному ступні, зпова кожного вікна, з усіх усюдів визплюється до нього смерть.

І хоч він за весь час війни не лякався її, хоч, може сказати сміло, шукав її, — ніколи не уявлялася вона йому такою ганебною, як сьогодні. То було завсігди в полі. То було за якусь справу. Для якоїсь ціли — святої, або менш важливої, але для справи, за

яку він наставляв свої груди. І той хтось, хто мав йому нанести смертельний удар, стояв теж проти нього. Се було змагання: або ти, невідомий, незняний мені вороже, покладаш мене в могилу, або я тебе жєну з світу як представника тієї ворожої сили, з якою йдуть змагання. То досі він стояв завжди з відкритим лицем і так само стояв проти нього його ворог. І ті кулі, що свистіли в нього коло голови, ні раз не були йому лянчі. Він навіть не повертався на їх дзижчанне. Знав, що або минеться йому або попадеться. І на се нема ніякої ради. Бо й він таку-ж роботу чинить. І він такеж діло знищення сіє зі свого кріса. Се була гра. Се було змагання сил, думок, ідей. Він знав, чого хоче й за що наставляв свою голову. Се була жорстока, дика, але проста гра. А тут?...

Мимохіть дроз пройшла йому по тілі. В очах потемніло. Була одна коротка хвилинка, коли крізь мозок йому мигнуло жакливе питання, чи живе він іще, чи може вже попала йому в голову злочинна куля і він ще тільки відруховим останком думок почував, що йде вулицею, а на ділі вже падав додолу. Униз. У темінь забуття... Мусів запанувати всею силою волі, щоб не крикнути з розлуки. Крізь очі мигнули йому блискавки, що спершу засліпили його, в очах йому потемніло і в туж мить пролетіли крізь них чарівні вежі, ясні, фіолетні, то знову хрустально-срібні. Він стрепенувся, повів рукою по очах і спам'ятався.

Се примари тільки. Одітхнув лекше. Але рівночасно почув, як здавило його щось коло серця. Чижи прочутє? Чижи справді ждала його така підступна куля? Чижи судилася йому така ганебна смерть? За муру? За рога вулиці? За брами кам'яниці? У плечі?...

Вже не звертає уваги на настрої свого відділу. Бо й пощо? Хібаж він сам що? — Інакше себе почував? Хібаж у нього не вмівав душа з тривоги, з жаху перед невідомим злочинцем, що васівся й чигає на нього? Щож доброго може він сказати для розваги своїм людям? Скаже, що дурні вони зі своїми побоюваннями? Посміє сказати? Так нехай! Нехай розважають себе, як усякий знає, як може! Нехай виливають свою алість, свій гнів, свою тривогу перед товаришами недолі. Нехай їм через те лекше стає на душі. Він у безсиллі не може їм дати слів розваги! Нехай!

Так, не заримічуючи сього, дійшов він до головної вулиці Кароля Людвика. Коли проходив нею, залігало до його уший з усіх вулиць праворуч сильні постріли. Ішла завзята боротьба коло будинку головної почти. Та він тільки минав сі вулиці, бо квапив його невиконаний досі наказ.

Аж ось долетів до нього жакливий крик козака з його відділу й рівночасно почув угорі удар зачинюваного вікна. Не було сумніву, що до них стрілили з сеї кам'яниці, куди вони переходили.

Відділ спинився. Хорунжий підходить до козака — дізнається, що його ранено в руку. Спалахнув таким гнівом, аж очі йому заискрилися. Вмить кинув наказ:

— Обсадити обидві брами!

Поки ще козаки виконували його наказ, він заводив у душі шалену боротьбу. Не міг зважитись остаточно, що йому робити.

Знав одно напевно: він не сміє сього залишити. Не думав ні про команду, ні про свою відповідальність. Почував одно: до його відділу стріляли з вікна кам'яниці. Злочинець тут. Злочинця мусить покарати. Як?... Про се не думав. Був тільки свідомий свого завдання. Не знав ще, як забратися до виконання.

— По двох на кожний поверх. Нічого не робити, нікого не доторкатися. Я буду скрізь.

Коли шістьох людей відійшло горі сходами, крикнув до вартових:

— Нікого не впускати, ні не випускати.

Тепер узяв з собою трьох козаків. Пішов на третій поверх, найвищий.

*

Годі уявити собі той жах, ту тривогу, яку скрізь викликувала поява сих чотирьох людей, у кожній хаті. Але ні крики, ні погрози не доводили до якогось висліді. Поза сполошені погляди, поза споленілі лица та крик дітей не могли нічого дізнатися. Ніхто не стріляв. Вікна були зачинені. Ніякої зброї нема.

Люди, в яких хорунжий переводив перешукування, приходили помалу до памяти. Починали відказувати на тих дурнів, на тих смаркачів, що замість примиритися з тим, що є, ведуть боротьбу. До чого се доведе? Який буде вислід? Сьогодні вже другий день люди голодують. Не можна нічого купити, годі з хати вийти.

Мушчини намагалися балакати по українськи, жінкам се не йшло. За те вони перебирали головну роллю в лаянню тих „смаркачів“, тих „дітваків“, що пориваються з мотикою на сонце. Чиж то всі не знають, що Східня Галичина — українська? Що Львів мусить належати до України? Всі хочуть мати свою державу — чому жби Українці не мали мати того, що й інші народи?

Хорунжий не слухав сих балачок. Ні плачі його не зворушували, ні заяви лояльності не захоплювали його душі. Він в-одно кидав грізно питання:

— Хто стрілив з вікна?

Розуміється — нові вибухи плачу, нові спазми жінок, нові реви дітей... Але винownika нема. Відчиняють усі шафи, всі столи, розкидають ліжка... Все те роблять сами господарі на доказ, що нема в їх хаті зброї. Але чим більш вони гамору чинять, чим гірший нелад кидають хорунжому перед очі, тим сильніше завязатте підступає йому до серця. Тим дошкульніше починає муляти його душу потреба, жадоба помсти.

На'жаль, пройшов крізь увесь поверх безуспішно. Не може примиритися з сим. Не хоче так без нічого відходити на низчий поверх. Він мав вражіння, що се на третьому поверсі гримнуло вікно. І то як-раз посередині.

Увійшов ще раз до мешкання, на яке мав найбільше підозріння. Мешкав у ньому судовий радник. У хаті був батько, старий сивий муштина, його дружина, донька — молода панночка й син радника, юнак літ коло двадцяти. Вже за першим разом, як входив у сю хату, бачив велике стрівоження на лицах усіх її мешканців. Най-

більш блідий був син і його сестра. Коли тепер входив сюди вдруге, знати було на присутніх іще більший жах. То як минеться велике нещастє і людина ще не отямиться, а воно вже приходять удруге, таке воно став страшне, таке убійче, — ось що читалося на лицах мешканців сієї хати. Найбільш уразило хорунжого те, що молодий панич посміхався, коли він входив тепер у хату. Не міг арозуміти причини, але набрав певности, що тут саме треба шукати винownika. Підходить просто до юнака:

— Ти стрілив з вікна? — грімнув грімким голосом і в туж мить зловив його за сорочку на грудях.

Почувся одчайний плач матери й доньки. Старий радник кинувся заспокоювати.

— Дайте спокуй! Та дайте спокуй! Пан поручнік чловек! Дайте собе спокуй! — лепетів старий батько.

Коли тим часом юнак не давав ніякої відповіді, хорунжий спалахнув ще більшим гнівом. Почав трясти своїм ровесником як стебелинкою:

— Ти стрілив з вікна! — промовив твердо вже не питанням, уже рішучо заявою.

— Пан поручнік може твердіць так становчо? — процідив блідий радникович, силуючися на спокій.

— Ти стрілив з вікна! — промовив іще сильніше хорунжий.

— Панє поручніку, я належен до пшецівповдинковой лігі! — почулася відповідь молодогої людини.

Хорунжому викривили сі слова лице до погірдливого насміху. Нічого на се не відповів, тільки кинув наказ своїм козакам:

— Перешукайте хату до дна. Тут мусить бути бровнінг, з якого свіжо вистріляли.

— Панє поручніку, ту не тільки сьвєжо вистшельonego бровнінгу, в нашим дому вогуле жадного оренжа нема, — промовив уже зовсім спокійно молодий мущина і при тому посміхнувся тією самою посмішкою, яку побачив на його лиці хорунжий, коли входив сюди вдруге.

І від сієї посмішки розяснилося йому відразу в голові. Зрозумів, що між тим, як він був тут уперше й тепер удруге прийшов, заховано добре те, чого він шукав. Ся посмішка сказала йому багато. Дуже багато! Сказала йому все. Знав, що хоч як шукатиме — надармо. А як не знайде злочинного знаряддя — сей злочинець ... вільний.

Уже не цікавили його розшукування козаків. Дав наказ — годі відкликати. Хоч знав, що пуста робота. Запевнило його в тому ще одно: як тільки згадав про бровнінг, перестали відразу плакати й мати й сестра. Бачив і читав дивну полєкшу в їх лицах.

Підійшов байдуже до вікна. Давився без ціли на вулицю. Стояв без думки. Знайшовся в такому становищі, з якого не бачив виходу. Обсадив хату, шукав за злочинцем, мав його в руках, був певний, що се він, але не мав на се ніякого доказу. Не смів справитися з ним так, як се зробивби, колиби знайшов бровнінг у хаті. Вагався, що йому далі робити. Годі було залишити все так без нічого. Ще більш було небезпечно стягти на свою голову й на

голову свого війська закид замордування неповинної людини. І знав, що як його навіть і візьме до команди — ні до чого се не доведе. Злочинець буде вільний.

Тисячі думок перевалювалися йому юрбою крізь голову. Ні-яка не задовольняла його, ні одна не давала йому розв'язки. Чим довше так стояв, почував себе більш і більш пригнобленим, прибитим, притолоченим. Бачив даремну працю своїх людей, дивився на те зав'язтте, на ту дбайливість, з якою вони переводили своє завдання. Щось насмішливе починало цвяхати його по мозкові. Він знав, що все те пусте й не міг сього сказати своїм людям, не міг ослаблювати їх ревности у виконуванні обов'язку. Жалко йому стало тих людей за те розчарування, яке їде їх за хвилину. А вдобавку добивав його, лягав йому на душу болоче вагою той цинічний насміх юнака, який не переставав посміхатися. Мало того! У всій його поставі почувалася дивна певність перемоги. Можна було сказати, що ся людина така стала спокійна, якби не про неї йшла річ. Якби вона, коли вже не сама з того гурта, що шукає за зброєю, то бодай німий сторонній свідок.

Хорунжий мусів скільки разів запанувати над собою, щоб не вийняти револьвер, не покласти трупом на місці сього цивіка. Почув до нього таку огиду, що мусів одвертатися, щоб не дивитися на нього. Боявся, що може прийти тут до нещастя, на всякий спосіб дійде до якогось нерозважного вибуху. Був переконаний, що свої певности у провині сїєї людини він не зможе нікому передати. Навіть і сі козаки, що тут з ним у кімнаті, моглиби здивуватися, колиб він зважився на необміркований вчинок.

Скільки разів спинив свої очі на лиці молодой панни. Ні разу вона не могла витримати погляду його очий. Або похнюплювалася, або відвертала голову. Се теж багато йому говорило. Більш, ніж що! Але тільки йому, тільки йому одному. Для нього була се певність. Але се не був для інших доказ провини її брата.

Коли він так страждав під вагою душевного розладдя, почув голос десятника:

— Пане хорунжий! Всюди перешукали — нема нічого.

— Я се знаю, — замітив спокійно хорунжий. І в туж мить докинув твердим голосом: — Візьміть отсього молодого панича з собою.

*

Тепер почав перешукувати на другому поверсі. І хоч стратив більш як годину часу, успіх був той самий. Нікого й нічого. Найменшої признаки. Був певен, що й не могло бути!

Уже мали переходити на перший поверх, коли якась потайна сила крикнула йому в ухо: „Здесьткувати“! Аж захнувся. Спинився на сходах. Не знав, що думати. Такий сильний був сей душевний наказ, що не міг пройти поуз нього. Але і скоритися не хотів.

Здесьткувати? ... Кого? ... Невинних? ...

І в туж мить став перед його уявою той козак, що його покладено трупом біля соймового будинку, на йогож таки очах. А сей другий, ранений ... А якби був добре вцілів? Дві жертви за пів

години? І то у відділі, який він сам веде? А вінжеж не відповідає за своїх людей? За життя кожного козака? За цілість свого відділу? А хібаж то можна так легко залишити справу? Вонаж голосна буде. Будуть-жеж усі знати, що він обсадив камяницю, багато повірять йому, що той молодий чоловік винувник. А хто й не повірять або й не цікавитиметься, поспитав його, як покарав за стріл з вікна?

„Стріль у голову!“ — Яке прокляття! Як він хвилює не тільки козаків, але і старшин і всіх навіть незв'язаних з військом людей! А він дістав два стріли в голову до свого відділу! І що? Пустив плазом? Не здесяткував?.. Побоявся?.. А хтож се робити має, як ще молодий хорунжий надумується? Та ще й такий, що дістав до свого відділу, отже до себе, два постріли? Обидва цілні? Один смертельний!.. Можна вагагися?.. Можна надумуватися!..

Ганьба!.. почувся з невідомих грудий оклик біля його уха.

Здесяткувати! — крикнула його розжалоблена душа.

— Стій! — падав з його уст наказ команди. — Десятнику, сюди!

Коли десятник випростався перед ним, хорунжий мовить холодно:

— Забрати всіх мушкетерів з камяниці на подвір'я.

— Слухаю, пане хорунжий... А юнаків?

— Висше п'ятнадцять років.

— Слухаю.

— Ідіть!... — кинув хорунжий і пішов сходами вниз.

Мрячний, як чорна ніч.

Був уже невразливий ні на що. Стояв, мов кам'яний. Не зворушували його крики, які счинилися в одну мить у всій кам'яниці. Не чув їх. Не бачив постатей, жіночих, дитячих, що повзали коло його ніг. Поздержував себе всією силою волі, щоб не відтрусати їх ногою. Душа його заперлася у власнім болю, не подавалася під вибухами розпуки людської. Не смів допускати собі її до серця. Стояв перед невблаганим виконанням жорстокого обов'язку, не смів здригнутися. Не було вороття.

— Вже, пане хорунжий, усі! — доложив десятник.

— Скільки? — питає недбало.

— Сорок двох.

Не кинув на них навіть очима.

— У ряді! — падав крізь зуби короткий наказ.

Коли звалилася до нього вся жіноцтво, крикнув:

— Геть їх!...

Козаки відривають жінок од нього. Стають лавою між мушкетерами й жінками. Наводять лад. З наказів і голосу хорунжого, з його поведіння, з того, що не дивиться сам туди, тільки доручає все робити десятникові, бачать, що не жарти. Кождий з них, що служив у війську, анає, до чого йде. Крізь подвір'я перелетів на ледяних крилах подих смерті й навів повагу на лица козаків.

— Уже в ряді, пане хорунжий.

— Кождого десятого — на бік.

Впали страшні слова. Відведено осторонь чотирьох мушин. Щось таке тут скінлося, що в хорунжого похолело на серці. Не був се плач, не були зойки — се груди рвалися, бухав з них крик.

Хорунжий чув, що не видержить до кінця. Колиб покінчити. Крикнув, не памятаючи себе:

— Вісім козаків! Ладуй кріси!

У туж мить, коли наставилися кріси до тих чотирьох жертв, хорунжий кинув на них очима і здригнувся. Чотирьох старих чоловіків, два з них бвреї. Молодого юнака, ні його батька нема. В нього похолело на душі. Зрозумів, відчув усю неправду свого вчинку. Стріляє чотирьох невинних дідів, головний винувник остається в живих. Звертається до тих, що не попалися десятими. Кричить:

— Хто стрілив? Признайся!

В його голосі чулася така сила, що замер увесь плач на подвір'ю. Його слова зродили надію в рідні нещасних жертв.

Мовчанка.

Втопив свої очі в лице юнака. Прошибав його наскрізь своїм поглядом. Той видержав погляд — тільки зблід. Був, як брудна стіна, білий, зелений.

— Хто стрілив? Признайся!

Сі слова зверталися просто до радниковича. Той не міг видержати гострого погляду. Похнюпив очі. Але мовчав.

— Готово? — крикнув до козаків.

— Готово, пане хорунжий!

Вже на устах сиділи слова команди. Для нього перестав уже існувати увесь світ. Мав перед очима тільки невблагане сповненне обов'язку. Хотів позбутися ваги, свobodно відітхнути. Знав, що мусять се зробити. Ніяка сила не відхилить од нього сієї гіркої чаші.

Мав викинути вже слова команди. Ще мимохіть наслухує, чи не почує: „Я стріляв!“...

Надармо.

Та виявилось, що заслабий кордон було скількох сих козаків, що відділяли жіноту. Якась жінка і з нею шестеро дітей кинулися пообов'яз до засудженого батька, зависли на ньому:

— Татусю наш, татусю дорогі! На кого ти мене зоставяш з шесьцьоргом серот? Татусю...

З хорунжим щось диєне починилося. Він чув увесь час, що десь якісь крики, ридання, зойки розривають повітря. Але се було для нього щось таке далеке, чуже, так не стояло ні в якому зв'язку з його завданням, що не звертав на се уваги. Не смів того слухати, щоб не відводило його від обов'язку. Запирив уха, серце, душу на сі плачі, на крики, ридання. Але ось тепер нагло почувся йому теплий рідний голос. Прилетів з далекої далечі той голос, такий йому добре відомий. Він аж здригнувся.

Почувся йому голос його матері. Як жива виривав перед його очима. Так, як стояла з сімома сирітками біля присудженого на смерть його батька. Благала, молила польського офіціра... На всі святощі закланала, по руках цілувала... Не вблагала. Повісили. І потім мати лежала на його могилі, в-одно голосила:

— Татусеньку наш, татусеньку наш рідний! На кого ти нас, нещасних сиріток, покинув? Чого на нас, татусеньку, загнивався...

Прилетів з далекої сторони до нього той голос рідний. Груді йому шарпає, серце рве на шматки. І він захлинувся.

Десятник дивиться спершу мовчки, потім намагається робити лад. Хорунжий хитає рукою і мовить лагідним голосом:

— Лишіть, десятнику..

Звертається до козаків:

— Ідіть...

Чув, як віддихають лекше їх груди...

Що се було тепер?...

Юрба жінок, дітей кидається на тих чотирьох відансканих батьків, чоловіків... Падають хорунжому до колін... Козаки не допускають нікого до нього. Старий Єврей таки доповзав. Хорунжий відсунув його і крикнув не своїм голосом:

— Отському подякуйте! Він мав тут стояти! Темний, лицар...

І показуючи на молодого юнака, гримнув на козаків:

— Візьміть його!

Втівав хутчий од місця великої спокуси.

Домагайтеся всюди „Українського Скитальця“ і ширіть його
межи свояками і знайомими!

РОМАН КОЛТУНОК.

З кліщів смерти.

(Кінець.)

Вечеріло. Сонце великим огненным колесом котилося повагом ховаючись за обрій. Онтам летить стадо диких качок. Падуть гарматні стріли й качки в переполосі завертають назад, квакаючи немов із пересердя, що хтось посмів їм заколотити вечірній спокій. З усіх сторін із трав та збіжжя чути рівномірний свертгт пільних коників. Здається, немов ціла орchestra грав: чути тонесенькі, середні, ба навіть і басові голоси. З сіножати відзивається хор стіль. Його не лякає навіть гук гармат. Спокійно, флагматично виводить свою пісню, яка нагадує скрипіт воріт

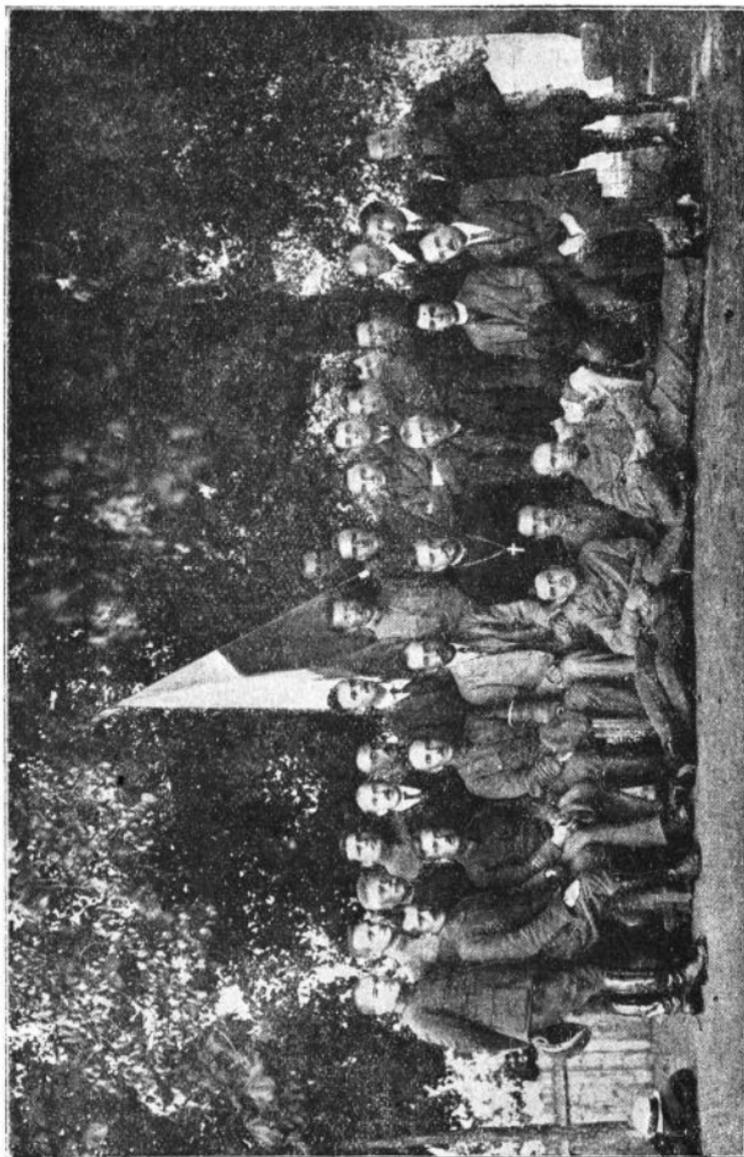
У північній стороні села на горбку стоїть великий гурт людей. Старшини, підстаршини, стрільці, а навіть і цивільні люди зі села повиходили дивитись на поле бою. Нікого не лякає се, що ворог не дримає та бачить усіх голим оком, немов на столі, що кожної хвилини може впасти гарматне стрільно ворожої гармати й позбавити життя багатьох. Яка причина сьому? Чи легковаженне ворога? Чи на radoщах усі призабули на небезпеку? Чи може надмірна певність себе? Дивний стан душі в таких випадках і на нього складається те все. Одначе найбільшу ролю відіграє почуття амбіції та певности.

Та ворог не стріляв. Притих, заचाївся, а може готувиться до скоку на свою добычу? Даремні булиб його зусилля, бо добыча теж не спить і приготована дати йому добру відсіч.

По приказу наступ мав відбутися о третій годині рано. Його відложили на такий довгий час ізза негодіного поземелля. Ворог, закопаний на горбках та окраїнах села Іванівки, був добре хоронений. На випадок наступу в білий день він бачив усіх уже з далека на рівнині, яка простягалася перед його очима. Такий наступ міг повестись або й ні, а в кождім випадку булоб багато жертв у людях. Стелиться вже сумерк, одначе чомусь ніхто з горба не сходить. Усі немов попали в якусь задуму. Тихо! — Лише час до часу впаде крісовий стріл, то — тут, то — там, якого відгомін несеться далеко. Холодний легіт вітру несе зі собою запах сіножатий та дозріваючого збіжа.

Оцтам у сумерках праворуч перед нами видно обриси Вишневої Гори, яка ще є в посіданню ворога. Серце бється живійше на згадку Вишневої Гори, на якій перед сотками літ, у такий самий гарний день і на тих самих місцях кипіла боротьба за Погорину Волость. На шпилі гори стояв табором київський князь Ізяслав зі своєю дружиною, а в Теревовлі його противник Ярослав Осмомисл, велитень Галицької Землі. По кривавій боротьбі під Теревовлею князь Ізяслав приказав чорним клобукам вимордувати тисячі галицьких ополчених, з якими боявся повертати до Києва, а з рештою своєї дружини втік. І коли Ярослав Осмомисл виїхав по битві оглянути боевище, то не звертав уваги на стогін жінок та дітей, а чув у собі надлюдську роскіш та могутність і був подібний до Святослава Завойовника, що своїми військами переходив засипані снігом гори Балкану і здобув долину Адриянополя. Колиж він одначе виїхав на Вишневу Гору й побачив стоси повалених трупів, при яких не було зброї, зблід смертельно, а лице його стало немов у старого. Колиж побачив іще тих своїх дружинників, яких чорні клобуки не добили, а відтяли їм тільки по одній руці, задрожав і в очах його заблестіли сльози, немов жемчуги. Варяжський полководець Вермунд, що багато світа бачив, багато боевищ і багато вождів, побачивши в очах князя сльози, сказав: „З нього вже не буде завойовник, за скоро побачив найбільшу тайну війни: смерть беззбройних“.

Минуло віки, багато часу уплило від тої хвилі й ось знова кипить боротьба на тих самих місцях. Та не за Погорину Волость, а за цілу Галицьку Землю. І не чорні клобуки, а Ляхи опановують Вишневу Гору. Та страшні діла й морди ляцькі не можна рівняти зі вчинком, поповненим чорними клобуками на приказ Ізяслава. Тортури й морди ляцькі є такі страшні, що перед ними сонце блідне, зорі гаснуть. Та кожда капля пролітої крові, кождий зойк і стогін тортурованих гартув, сталить і перемінює в камінь серця местника. Бо з невинно пролітої крові встають местники, а з жертв мордів повстає нове життя. Вже рука пімсти виконує своє діло — чути стріли чимраз густіші — одна жертва паде — сотки на її місці підіймаються.

Пресв. Др. Боцян, єпископ луцький, між Стрільцями У. Г. А. в Йосефові.

Дещо даліше перед нами ледво можна пізнати в сумерку обриси гори Дубової, а там і Дівочої. Все те місяць, де давно колись стояли війська кияського князя Ізяслава, що йшов походом проти Ярослава Осмомисла, щоб відібрати Погорину Волость.

„Пора вертати до частин“ — хтось скавав. Я стрепенувся. Думка, що заблукала в темряву середовища, знова завершила до дійсності. Вже добра хвилинка мусіла проминути. От і місяць вже війшов та настав мрійливий український червневий вечір. Так гарно, що не хочеться вертати до частин. Та обов'язок перш усього. Більша половина бригади знаходиться в запасі в селі й зовсім не бере участі в наступі. Десь там знаходиться і моя частина. Треба вертати й відшукати її. Іду з горба назад у село. Всюди рух, гамір, немов в уліку. За час моєї відсутності прибули ще нові частини П. Корпуса. Прийдеться мабуть довго шукати та допитувати за своїми.

Іду гостинцем крізь село, бо так найскорше допитаюся. Зайшов уже і в долину, та без успіху. Онтам майже при самім гостинці розложений огонь, а кругом нього стрільці. Підходжу до них, а тут на зустріч біжить мій чура. Я зрадів, бо добився до своєї цілі. Саме наша частина розложила огонь та при світлі полум'яни перемишувала скоростріли, вибирала набой, а дехто працює на огні молоком.

Дістав і я свою пайку з кухні, хоч не кортіло їсти. В той час кожного піддержували більше нерви, як їда. Хочу найти десь трохи місця на траві, щоби спокійно перележати кілька хвилин. Та вір мимоволі сплинується на однім образі і трудно відірватись від його виду. Майже при самім гостинці над ровом стоять у ряді всі наші скоростріли, дванадцять числом, вичищені, що аж сяйво місяця відбивається від їх дул. Приготовлені до бою до найменших подробиць. Біля них ходять стійковий стрілець. Пильно стереже їх; що погляне в іншу сторону — наверне, бо за сей час мігби їх хтось доторкнувся. А дорогі вони йому, дорогі — тепер дорожчі всього.

Стрільці набрали десь соломи та стелять на землі, щоб легше було лежати. Не знаю, звідки. Чи може самовільно взяли? Ні! Се один стрільчик зі сотні, якого дід та батьки з сього села, угощає так цілу частину. Його батько старенький сам приніс кілька околотів, сам стелить на землі, немов усі його діти.

— А відпочинь хоч трохи, бо велика дорога і праця вас чекає — приговорює дядько.

Спати вже й часу нема, бо перед другою артилерія начне стріляти так, що і вмерлого збудить зі сну. Я положився на соломі. Сон уже не береться мене; бачу, що і стрільці також не сплять. Сидять по кількох укупі, гуторячи між собою. Лиш слабших покочав сон і вони сплять, покриті плащами.

В селі запівя когут. Десь уже недалеко буде північ, бо й гамір майже завсім притих. Темно-гранатове небо відкрилося мірадами вір, що світять мов жемчуги на оксамітному долі. Весельчаків зорі підморгують, шуткують. Одна летить у безвісти вселенної.

— Чиясь вірка перестала існувати. Коб так знати, котра моя — чути голос.

— Хто йде! — падають різкі слова. Се стійка спинює проходячих.

Чррінь! Чррінь! — чути з поля. Налякана в сні куропатва сердиться.

В передових лініях тихо, спокійно. Ні один стріл, ні один оклик не порушить тиші. Вірити не хочеться, що там стоять проти себе два непримиримі вороги, чуйкі на кожний найменший рух, на кожний шелест; що в кожного з них кипить у душі бажання повного знищення; що за кількадесять хвилин місце те переміниться в одно пекло, в один стогін та зойк конаючих, ранених та побідних окликів.

Там знова чути, як візник лав свого коня, що пішов у гості між вози та роздер мішок із вівсом.

Здалека чути стукіт кінських копит.

Йде кіннота. По ударах копит о твердий гостинець пізнати, що йде досить багато їздців. Зближаються все більше й більше та небавом видно вже на гостинці чорну масу, яка росте з хвилини на хвилину. Вже приїхали та ведуть коний до свого обозу, що стоїть оподалік від нас. Розказують, що їздили на розвідку. Вивідали, що Поляки дістали доволі значну підмогу з Тернополя та що за всяку ціну старатимуться вдержати у своїх руках Тербовлю. Село Іванівку боронить рйтмайстр Абрагам, який мав заявити, що Українці займуть те село лиш по його трупі. Головна точка їх опору — се поміщицький двір.

І так ми приходили до переконання, що прийдеться нам твердий оріх розгризти протягом дня. Одначе се не вистрапувало нікого, нікого не зражувало, а навпаки — додавало завзяття та охоти. Кожний з нас говорив собі: „Мусимо побідити за всяку ціну!“

Їзці порозсідлували коний, попривязували, дали їсти, а самі небавом позасипляли твердим сном.

Молочні дороги на полі погоди зникали, зорі блідли, ставало ще більш холодно. Небавом зачне свитати. Вже скоро повинна бути друга година, а наступ ще не розпочався. Може годинник але ходити? З певністю ні, бо й без годинника пізнати можна, що се вже час, на який ми ждемо з нетерплячкою. Що за причина? Чи може в останній хвилині щось сталося і наступ відложено? Неспокій опановує душу. Артилерія вже повинна давно зачати підготовку. Може на иншім відтинку скоїлося яке лихо й тому ми не можемо йти вперед?...

Минають хвилини й видаються довгі-довгі — повлі виживання, що ось-ось грюкіт потрясе повітрям, бо впадуть перші гарматні стріли. Минає пів години, та ніщо не заколюче зловіщої тиші.

Я покликав до себе підстаршин та приказав розбудити всіх і бути на поготівлі. Лише тихо, без шуму й гамору, щоб навіть ніхто не запримітив сього. Стрільці нехай остануть біля своїх скорострільів і нікуди не розходяться.

Якесь внутрішнє передчуттє веліло мені се зарядити. Немов нашіптував хтось: Осторожність не зашкодить, бо ворог хитрійший ніж ми й може зробити яку немилу несподіванку.

Встають стрільці та тихо немов тіни йдуть до своїх скорострільів. Не чути ні одного слова ні стукоту. Найбистріще око не запримітилоби, що ціла сотня стрівожена та готова негайно виступити до бою. Розібрали скорострільі: сей взяв цівку, той щит, а инший трійніжок, а тамті скринки з набоями. — Посідали гуртками і ждуть.

— Бах! Бах! Бах! — загреміло з усіх сторін. Раз, другий, третій, ба, вже — почислити годі. В ухах давонить, не чути ні слова. Коні пополохалися, люди з просоння встають, зриваються, не знаючи в першій хвилі, що сталося. Сотні роблять збірку, кінютчичи сідлають коний — а он приїхав вістовий на коні й передає якісь прикази. Приїздить і до нас.

— Бути в строгім поготівлю — передає письмениий приказ від команди бригади.

— Ми вже більше години в поготівлю — відзивається стрілець задоволеним голосом.

Лиця у стрільців споважніли. Прочувають мабуть, що нині не мине бій без їх участі.

Була четверта година рано дня 11. червня, коли розпочався сей наступ. Сонце криваво сходило, немов предказуючи, що проллється багато крові. На сіножатях та полях піднялась така густа мрака, що тяжко було людину пізнати на кільканацять кроків. Були се пригідні й непригідні обставини до наступу. Але і для ворога було не ліпше, бо можна було зблизитися до нього на досить малу віддадь. Так! Так! Так! Бах! Бах! Клекотять крісові стріли, гудуть гармати. Кругом нас гремить, гуркоче протяжний грохот або розноситься лоскіт поодиноких стрільів. Здається, що сій шалючій огненній бурі нема кінця. З неможливою монотонністю лютує хуртовина. Свищать шрапнелі немов вихор, щемлять грубі гранати, які горошать усе, немов льокомотива, пушена в розгоном у повній парі. А все разом зливається в шум, як колиб хто пустив по узбіччю гори багато шин або сталевих колів. Повітря все більше згущується. Кругом нас лютує смерть. —

Та нам се байдуже. Вже майже пять літ чуємо сю музику від рана до ночі й від ночі до рана. Як колить у казочних часах люди прислухувалися тиканню годинника в кімнаті, так ми прислухуємося тут тепер клекотови вибухів стрілива.

Вже більше пів години триває сей огонь безперестанно. Щоб лиш удався наступ, а то шкода стільки стрілива...

Від Редакції: Сим кінчимо I. частину „З кліщів смерті.“ II. частину будемо містити в новим роком.

Вп. Передплатників з Чехословаччини просимо отсим замовляти і складати передплату на наш часопис у „Самопоміч“ в Йозефові на конто „Українського Скитальця“ у Відні.

П. В.

Волинь під військовим зарядом Галичан 1919 р.

(Ковець.)

І посяли вони дійсно пострах по цілій Україні. Корінні Москалі соперничали в винахідливості тортуровання зі загонами Китайців; попасти в большевицький полон значило тоді тільки, що рішитися перенести знущання і муки та вмерти в руках катів, або лишитися на ціле життя калікою. Неодин із козаків і старшин армії У. Н. Р. носив „свій набій“ або незамітну фляшину, які вибавляли його скоро й певно з рук нових „будівничих міра“. Особливою увагою тішились у большевиків українські старшини й галицькі С. С., до яких приноворювано найбільш жорстокі засоби. Найчастійше ставали вони беззахистними жертвами розфанатизованої товпи червоноармійців, які вигублювали їх безкарно, справляючи собі пир-насолоду видом смертельних судорог катованого тіла. Заходилися диким реготом, коли хто полав на новий спосіб дошкулення „буржуям“. Кровожадні садисти, озвірілі апостоли червоної ідеї, догоджували товпі й не жаліли людської крові. Се й був метод їхньої боротьби. Пролита кров пхала їх безупинно вперед. Осаул от. Оскілка переповідав мені те все, коли я вижидав своєї черги на прийаттє отаманом, і зараз наводив приміри й дати, коли я глядів на нього недовірливо. Все, що я чув про большевиків дотепер і що сам у них запримітив, було тільки блідою відбиткою дійсности. Я не припускав, щоб добродушний московський мужик дав себе вести комісарям аж так далеко, що купався в крові розбровних бранців. Я сперечався з осаулом та замовкав, коли він наводив як доказ свіжі події, пригадував дати, називав особи. Потяги першої і другої кляси, в яких перебував от. Оскілка, були вибиті пурпурним оксамітом і для мене лишаться незабутими сі вражіння, коли я, слухаючи оповідань, слідив за тіннями електричного світла, що мов живі криваві філі здрігалися на червоному оксамітному тлі. Саме відпустив от. Оскілка якогось військового і я готовився зайти до середини, та мене випередив хтось із його штабу, мабуть, щоб зясувати положення на фронті, яке на большевицькім відтинку змінилось в нашу некористь. До переділки вернув знов осаул, запевнюючи мене, що тепер уже моя черга й ніхто мене не перебіжить. Я став розпитувати про фронт, але довідався лише, що „все добре“. Та до переділки ввійшов військовий, людина середнього росту з чорними рухливими і пронизуючими очима. Осаул представив нас взаємно, та назвиска я не почув. Вони обидва стали говорити про службові справи. З розмови я догадався, що новоприбувший старшина належить до булави от. Оскілка. Покінчивши службу балачку, стали вони говорити про фронт, а що австрійська ноша зраджувала мене як Галичанина, то мимоходом зійшла балачка на Галичан. Незнакомий звернувся до мене й заявив, що він також Галичанин і що в армії Оскілка в цілі

полк Галичан, якого командантом є поручник Тихий. Зразковою організацією і карністю та випробованою надійністю в службі Галичани є просто незамінні і творять ядро армії Оскілка, бо число їх доходить трьох тисячок. По галицькому зразку зорганізовано з придніпрянських козаків полк ім. Наливайка, та людей не переробиш. Галичанам вони не дорівнювали. Наливайківський полк числив дві тисячі багнетів, але всю службу при важніщих місцях та біля бурави й потягу Оскілка повнили виключно Галичани. Осаул не заперечував сього, а радше потакував і я тішився, що наші люди доказали сумлінною службою зрозумінне ваги хвили, міжтим, коли тутешні молотили язиками на всі лади й не могли.

Диктатор Др. Е. Петрушевич серед старшин штабу II. Корпуса У. Г. А. на В. Україні 1919 р. в Бердичеві.

рішитися, чи допомогти теперішній українській владі, чи, зробивши переворот, вибрати іншу. — Та на самих похвалах не скінчилося. Незнайомий питав мене, якою силою розпоряджаю і попросив десяток добрих, старих жандармів з мові залоги. Таке жадання мене зовсім перелякало. Я вагався дати йому рішучу відмовну відповідь, щоб опісля не жалувати, хоча людей було у мене не багато, коли взяти під увагу розмір моїх завдань та чималий простір обидвох волинських повітів. „Я радо зробивби се, одначе такий приділ мусить відбутися через ОВК. Золочів“, відповів я вкінці. Але Галичанин не дав збити себе з пантелику: „Нічого, ви приділіть жандармів, а я зараз попрошу от. Оскілка, щоб виеднав дозвіл додатково!“ „Се вам ледве чи вдасться“, заявив я, „золочівська залага скріпляє постійно фронт під Львовом і нерадо позбувається жандармів, які

й у себе мають багато роботи". Незнайомий старшина вийшов. Осаул пояснив мені, що се Петро Шапула, незамінимий начальник армейської контррозвідки. Під його наглядом арештується большевицьких шпівнів та агітаторів і своїх загорільців, які не привикли ще уважати Москалів чужинцями, лише плетуть теревені про „адін катьолок на фронті“ і про одну й сю саму вош, яка їх там колись спільно гризала, доказуючи тим своє нерозлучне братерство з Москалями й агітуючи проти війни з ними. Большевицька кровожадність, прославлена червоним терором, підсувала такі-ж самі оборонні засоби. Годі було виявляти благородність там, де у винищуванню противника одна сторона не перебирала в способах і не оглядалася ні-нащо. Людяність, міжнародні права були для большевиків — „буржуйськими пережитками“, а національні почування — смертельним, лепростимим гріхом. А що зухвалість червоних емісарів переходила нераз границі, засвідчувала поведінка міського населення, яке часто стріляло до українських козаків при відвороті українських військ. На фронті справлялися з ворогом військової частини, а вибрики в запілля підлягали начальникови контррозвідки, який мав право висилки навіть карних відділів. Невдачі на фронті додавали сміливості лівим до виступів і тому контррозвідка мала чимале поле до попису. Мене зовсім не здивувала заява осаула, що саме ім'я Шапула сіяло пострах, головно по містах. Тоді треба було так поступати й у всіх, не виключаючи командуючого фронтом, було переконання, що без рішучої діяльності контррозвідки годі буде вдержати запілля. З практичної сторони було се ще й тому вказане, бо відаючи розправу й боротьбу з підпільними чинниками зорганізованої контррозвідці, роблено зайвими самосуди — відрухову відплату спокійних горожан або військових частин.

До переділки звійшов знов Шапула й запитав, авідки я родом „Зі Зборівщини“ — відповів я. „З якого села?“ „В....“ — „То ми близькі „краяни“, бо я з Г....“ — замітив урадуваний Шапула. „Тому ви повинні вистарати мені 10 жандармів, бо на тутешніх мені годі покладатися. Бував часто, що тутешні вислугуються двом богам. От, прошу, про се подбайте“. При сих словах він вручив мені биту на машині картку. Я обіцяв справу роздумати. Відмовної відповіді я таки не дав, бо „краяни“ міг колись стати мені в пригоді в Дубні, а з другої сторони до висилки жандармів я не зобов'язався, бо просто сердила мене непорядність, ізза якої Наддніпрянці не могли використати власних сил і засобів. Не могли ужити своїх людей, сих людей, що творили колись найліпших „салдатів“ рос. армії, а шукала до всього Галичан, як колись наші предки чужинців-наемників.

Балачка зійшла знов на червоний терор і тут „краяни“ привели мене забути на хвилю стареньку Европу й вибагливе двацять століття. Я не міг уже перечити, а навіть сумніватися, бо кожду подію ілюстровано свіжими датами. Що правда, про деякі говорено вже й давніше, та не з такою докладністю, без таких переконуючих подробиць, як ті, що довелося мені тепер почути. Про вирізування родин сих українських діячів і старшин, що були

по сім боці фронту в установах і рядах армій У. Н. Р., довідався я шойно тепер. Та верхом подвигів большевицьких апостолів було масове вирізування хорих в українських лічницях, захоплених ними. А що червоні емісари не мали відваги виступати особисто та явно, то уживали до сеї „боротьби з контрреволюцією“ платних Китайців, що, перевісивши поверх сірих плащів рушники, увихалися біля сього діла з розкішю справдішніх різників. Коли зійшла балачка на схвильоване запілля, я не міг надивуватись, що було вже досі так багато спроб перевороту та що большевики витрачували так багато енергії, щоб сеї настрої піддержати в запілля, а замішання використовувати фронтовими рухами. Дальших оповідань я майже не чув. Якесь безнадійність опанувала мене, так що я замовк у куті переділки й віддав своїм думкам. Передімною стояло на меті Дубно, про яке довелось мені чути до подробиць те саме, про що тепер говорено. Не краще було і в інших запільних осередках. Осаул запитав мене про причину моєї журби, та не міг порадити. Одначе говіркий „краєв“ найшов дуже скоро спосіб прийти мені з підмогою: „Ви-ж прецінь у запілля головнокомандуючого північно-західним фронтом і хтож, як не він, мусить вам помагати в заводженню ладу й порядку в запільних повітах?“ „Се легко сказати“ — замітив я, — „але трудніше стягати з бового фронту частини“. „Алеж, що тоді фронт варта, коли запілля пропадає?“ — вмішався осаул, „ви лиш дайте знати, а вишлемо вам поміч у разі потреби!“ Се була майже обіцянка, якою я задумав покористуватися. „Та часом тяжко й вістку подати, куди треба“, нарікав я далі, „моя залага встане тільки на Дубно, а сполука з фронтом та провінцією залежатиме головню від доброї волі почтарів і прихильности населення“... „І на се в рада“, перервав мені Шапула й вийшов з переділки. За стіною, в Оскілка, чути було голоси. Авдієнція кінчилася. Мій попередник прощався. Я приходив на чергу. Осаул стояв при дверях, щоб іще раз зголосити мене. З'явився знов Шапула і вручив мені кусник паперу: „Се шифри. На кожду букву виходить по два числа, що 5 перепинка. Як не зможете в инший спосіб дати знати про себе до Рівного, то покористуйтесь шифрованою депешою“. Я став оглядати стовпці шифр і вразки шифрованих слів та речень і не чувся, як вийшов осаул і, відчиняючи за хвилию двері, попросив мене на авдієнцію.

Просторий переділ потягу, в яким працював от. Оскілко, був прибраний гарною і мягкою обстановкою з кількома бічними столиками й одним великим столом з кріслами по середині. Я представився і покликався на нашу телеграфічну розмову. Не чекаючи запиту, обговорив я коротко гостину мін. Шаповала в Золочеві й радивільській події. Отамана цікавила найбільше характеристика 1. вол. полку й радивільської міліції. Я просив стягнути полк із Дубна на фронт і вивзати до Рівного також міліцію з Радивилова, бо в сей спосіб ослабне до певної міри сей непевний „лівий“, а в дечому й зовсім протидержавний настрої в запілля. Доказів не міг я подати багато, але навів факт, що полк і міліція розбрювали Галичан у Радивиліві. Своє завдання я зясував в сей спосіб, що успокоєнне запілля є потрібне для

фронту Оскілка таксамо, як і для протипольського фронту в Галичині, та що я змагатиму перш усього до упорядкування залізничного руху, який терпить наслідком того, що населення вмішується до всього. Користь для Оскілка: ужиття залізничних частин на фронті й сумлінне забезпечення запілля галицькими частинами; для Галичан: правильна залізнична сполука Бродів і Радивилова, а тимсамим обох областей У. Н. Р. й певність, що галицьке запілля спирається о спокійне запілля волинського фронту з виключенням усяких несподіванок у роді радивилівської перепалки. На дальшу мету заповів я в обидвох повітах набір новобранців при допомозі старшин і урядовців Галичан. Новобранці пішлив у части на галицький і частинно на волинський фронт як доповнення. Оскілко вислухав уважно моїх слів і поставив запит, чи я знаю, які перепони доведосяб мені поборити при наборі новобранців. „Очевидно“, відповів я, „я знаю добре, що до Дубна скликано вже раз новобранців, та замість дати їм нічліг, харчі та старих командантів, полишено їх самим собі й наслідком того всі новобранці розбрилися домів і більше не думають явитися“. „А хібаж вам піде краще?“ — запитав головнокомандуючий волинським фронтом. „Так. Я примістивби новобранців у просторих сурмацьких казармах у Дубні й оскільки булоб недоцільно перевести вишкіл на місці, я відіславби їх до Золочева. Чим дальше козак від дому, тим лекше відбувається вишкіл“. Оскілко нічого на се не відповів. Про пересилку до Галичини воєнного приладдя я не вважав за відповідне згадувати, не знаючи наперед, як поставиться до сього головна квартира північно-західного фронту в особі от. Оскілка. Ліпше, ніж я навіть сподівався, повелося мені в справі усунення незорганізованих частин із Дубна й Радивилова. З от. Оскілком ми умовилися лише приблизно щодо речинця і способу. Про обі сі частини пол. квартира була більш освідомлена, ніж дехто з бундючних їх командантів сподівався. 1. вол. полк хотів Оскілко кинути на большевицький фронт, а на випадок відмови послуху в боротьбі з червоними симпатиками приготовлено інші частини, які мали сей полк окружити і приневолити до зложення зброї. Оскілко не сподівався, щоб волинський полк відмовився покинути Дубно, та в такім випадку висланоб на „усмирення“ кілька частин. При обговорюванні сеї справи Оскілко напоявив, щоб у Дубні не входить в непотрібні конфлікти з міщанами й селянством, а з другої сторони, щоб не потурати їм занадто. Побоявася також, чи не буде нас там за мало, та я успокоїв його, що головну силу поміщу за містом у сурмацьких казармах і не допущу до непорозумінь. Отаман обіцяв також, що вишле візвання до радивилівської міліції, щоб передала службу Галичанам, а сама виїхала в його розпорядимість до Рівного. На випадок спротиву я мавби відставити міліціантів по розоруженню до полевої квартири Оскілка. Я тишився вишком, що все йде, мовляв, як по маслі, без труду. „Але ви підлягатимете й моїм приказам, коли находитеся в моїм запіллю“, порішив нараз Оскілко. „Ані мені сниться“, свербів мене язик до такої відповіді, але шкода мені стало сього, що вже осягнув дотепер. „Забуваєте, пане

отамане", замітив я по довшій надумі, „що я являюся і на далі частиною золочівської залоги й тимсамим підлягаю приказам О. В. К. Золочів. У ваше розпорядження може мене передати лише ся команда, зглядно Д. С. В. С. і, коли вам на тім дійсно залежить, прошу там звернутися“. „А сеж виглядає на окупацію Волині, коли так!“ — зауважив Оскілко. „Але сих окупантів запрошено“, пояснив я, „прошу розвідатися в вашому вобньому міністерстві під „х“ числом, а що-до мого підпорядкування порозумійтеся з О. В. К. в Золочеві“.

Справа стала затемнюватись наслідком сеї розмови. Оскілко замовк. Надумувався мабуть, чи не заскоро порішив стягнути свої запільні частини, коли не матиме права приказувати Галичанам.

„З сього положення є вихід“, обіцався я, „коли мене вислано в порозумінню з міністерством війни, то ви не станете сьому противитись, а щоб ви були зовсім спокійні про запілля, то я, не чекаючи відповідних заряджень, приїхав, як бачите сам, щоб на місці все обговорити. Від О. В. К. я одержуватиму, зовсім природно, прикази, але мені полишено дуже значну свободу ділань, бо в Золочеві не відомі місцеві волинські відносини. Колиби прикази зі Золочева суперечили вашим намірам, то я у власному інтересі зробивби відповідне представлення. Вам підлягати я не можу, бо приміром вашого приказу, помогли Галичанам на волинському фронті я не виконавби так довго, доки се не булоб і для мене потрібне. Зате ваші вказівки й поради відносно нашого-ж запілля мусять бути для мене міродатними й тут я просивби, в разі потреби, навіть відкликання приказів О. В. К., які вашим намірам противилисяб. Таксамо в справі підмоги я буду звертатись крім О. В. К. Золочів також до Вас...“ „Краще робіть так, щоб не було потрібно підмоги!“ — перебив мені отаман „Се само собою розуміється“, настоював я, „одначе таку можливість треба брати під увагу, без огляду на се, чи вона прийде, чи ні“. „От бачите, підмоги вам буде потрібно, а супроти мене хочете виступати в мому запіллію як самостійний відділ“, закинув Оскілко. „Успокованне запілля лежить більш у вашому, чим у моім інтересі й тому ваша евентуальна підмога буде в інтересі справи, яку ви малиб виконати в цілості“, відповів я. „А крім головної квартири“, продовжував я далі, „я матиму ще й житомирську губерніяльну раду, до якої також мушу заняті відповідне становище.“

На сьому закінчилося головне завдання моєї поїздки. Я допитувався, чи не можнаб роздобути в Рівному часописного паперу, щоб попробувати і словом успокоювати Волянників, бо редактор є та приїхав зі мною до Рівного. Оскілко обіцав поручити відділові освіти і пропаганди видати мені засіб паперу. Дальше став я просити, щоб мені виставлено дозвіл користуватись безплатно телеграфом і телефоном та їздити залізницею, до чого вимагалось т. зв. „літери“. Все те мав я одержати від начальника булави. Оскілко випитував про галицькі відносини на фронті та в запіллію. Про фронт не багато міг я йому сказати, бо ще не мав щастя на ньому бути, а про запілля висловився я якось так небережно, начеб докоряв Наддніпрянцям, що замало беруться до праці та

що здоровенні селяни отягаються від військової служби, міжтим коли в Галичині люди голосяться добровільно до війська „на фронт“. На оправданне почув я, що Галичани свідоміші, переживають переворот уперше, а по сім боці Збруча будувалося і валилося державний устрій вже кілька разів, тому слідне умученне, недостача захоплення, розчарованне і неодностайність змагань. Про волинський фронт я не зважувався питати. Отаман Оскілко — се молодий, високий, чорнявий мущина, у віці 24-ох років. Як на отамана й головнокомандуючого фронтового відтинка рішучо за молодий. Перед прийняттям я довідався, що в російській армії він був прапорщиком, великі заслуги поклав при поваленню гетьмана й тому наділено його такою високою посадою, полишаючи в заді багато інших, старших віком і службою. Говорено навіть про уступленне от. Оскілкі з його становища, та гол. от. Петлюра не бажав собі сього й Оскілко командував фронтом далі.

Пізно в ночі покінчили ми розмову і я відійшов до гостинниці, полишаючи решту роботи на слідуючий день. З хор. Білячем пішли ми ще оглядати місто й перекусити дещо на вечеру. В місті не бачили ми, як деінде, гуртків військових, що годинами вистоюють без діла. Кілька разів стрічали ми на вулиці стежі. Невеличкі вправді, але одностайно одягнені гуртки проходили спішно серединою вулиці, а по старанно вирівнаних рядах видно було, що козакам не байдужа опінія прохожих.

Від Редакції: Сим кінчимо I. частину споминів „Волинь під військовим зарядом Галичан 1919 р.“ II. частину містити будемо в новім році.

Перегляд Диктатором Д-ром, Петрушевичем Х. бриг. У. Г. А. в Бердичеві.

АНДРІ САНДРО.*)**Між Українськими Галицькими Стрільцями.**

(Передрук з італійського журналу: „Il Popolo di Lombardia“.)

Переходжу через місточко Мільовіце. Лежить воно в урожайній олині, окруженій горбками, перериваними густим, чорним лісом. Згадав наших полонених, що колись довгими рядами проходили між чистенькими домиками з помальованими балконами, на яких окетно виділи вази з квітами.

В долині, замкненій горбком, видніє здалека табор — страшне ісце нужди, голоду і смерті для многих наших земляків. Счорнілі, олодними рядами поставлені бараки окружував у часі світової війни глибокий рів із подвійним рядом колючого дроту. Видне ще ині підвисшенне свідчить, що звідтам невмолимий австрійський гійковий стріляв до кожного нещасного, якого розпука пхнула о утечі.

Тепер у сих бараках живуть ізгої Української Галицької Армії.

Мене провадив український сотник Ілько Ленартович. Юнак оливої краски лицем, ударяючо чорним волоссям і худощавим виглядом, мовби уроженець знад берегів Трінакрії. Неавичайно ухливі очі висказують вдячність за обіцянку порушити в Італії зяту справу його поневоленої Вітчизни. Мене захвачує його мова, овна жару, віри.

Я не мігби повторити його слів. Як оповідає про геройські одвиги військ у нещасних днях відвороту, мені здається, він пере-шває всі терпіння сих трагічних хвиль: тиф, недостачу набоїв, їй на багнеті босих і голодних стрільців з польськими ордами генерала Галера, які вернули з Франції добре відживлені й узброєні о найновішим вимогам теперішньої війни.

— Львів був уже в наших руках — кликнув. Прийшов від-зрот... Полишено нещасну Вітчизну на поталу меча й вогню. трашно — страшно — розстріли, знущання — рабунки... По-рилися соромом прапори, подаровані польським полком шляхот-істю італійського племені. Тепер вигнання. —

*) Славний італійський журналіст Сандрі Сандро, співробітник найбільше зповсюдненого в Італії журналу „Il Popolo di Lombardia“, в своїх уповні зчерлюючих статях на сторінках цього журналу постійно інформує італійську спільність про українську галицьку справу. В попередніх статях описав зротно історію нашої Батьківщини та хижі апетити Ляхів на неї, а далі чево й вірно передав амагання й боротьбу нашого народу за свою само-іпбардія“. У ч. 20, а дня 25. листопада 1922. на першій сторінці „Il Popolo di ombardia“ бачимо портрет нашого Президента д-ра Петрушеневича та обширу гатю, в якій Сандрі Сандро описує наше становище при останніх виборах Польщі, агадує про одицільний фронт нашого громадянства в краю, про егідну аітацію окупантів-Ляхів, подає навіть подрібний вислід голосу-іння, а обговорюючи процес Федака й товаришів, пише: „Колиб не було вбезпеки щодо життя кількох шляхотних юнаків, то монструальний процес Львові мігби скінчитися як смішна дипломатично-юридична шонка ого року.“

В сьогоднішнім числі нашого журналу з привємністю подаємо Шановним втачам одну зі статей того славного Італійця в дослівному перекладі. Ред.

Переходять стрільці. Він вказує на одного по однім і говорить: Сей вже шість літ не бачив рідні, то пять, а той вісім... Мене дрож прошибла — думка мкне до тих далеких родин, що сподіються, чекають, моляться.

Яка трагедія в чотирьох стінах хати, повної надії-сумніву.

Стрільць, що переходив біля нас, співав сумну пісню. Мені стискається серце. Дивуюся бодрости й вірі сих старшин і стрільців. — Не шкодить! Нічого!... Повернемо! Українська Земля буде вільна, а галицький селянин, оручи тверду ріллю, скаже: „Моїй Вітчизні праця — не чужому панови!“... Тепер він чорний хліб гризе, змовляється, нищить панський шпихлір, підпалює його двір. Повернемо! Обніmemo наші жінки, що постарілися, чекаючи нас, переступимо поріг наших хат, у котрих дятми ще мріяли, а коли хтось із нас, повернувши, найде рідну хату зруйновану, а своїх найдорожчих записаних у книзі мучеників, не заплаче, бо Вітчизна вільна.

Сих „полонених мира“ не тішать ніщо, крім хитких надій. Конференція в Генуї... Серце билось. Але засідання визначних світочів світової політики признало негідним прийняти заступників уряду Західної України. Катам болючий голос повішеного. Поплила надія, як і прийшла. Тепер? При праці минають одноманітні, як блакит неба, дні. Прийде зима, тверда чеська зима і в бараках поплинуть оповідання і спомини з далекої, закованої Вітчизни. Я бачив сі бараки. Порядок, чистота, дисципліна. Совершенно зорганізована служба. Поштовий уряд, пекарня, військова школа, робітні, лічниця, кухні. Тут ми задержалися. Великі ясні кітли димилися з клекотом, а острый запах страв розходився по бараці, дражнив нюх. Я дивився на сі горшки, споминаючи пятьсот товаришів зброї, що померли з голоду й мені привидівся минулий час, коли водою в бураках піддержувано виголоджених полонених.

Відвідини кінчилися. Лишився ще один барак, відділений від прочих великою лукою. Трупарня.

— Тут — каже сотник Ленартович — коли революція в листопаді 1918. увільнила ваших стрільців, найдено під лавками сорок трупів, яких скривали й подавали один день за живих, бо їх пайок давав декому вичерпаному можливість жити годину довше. —

Гріане! Вкінці італійський цвинтар, переповнений нашими, що колись замикав місце болю — кінчиться деревляною брамою, над якою здіймається хрест із двох патикив, розрубаних сокирою. Довший ряд скелетних хрестів з чорними картками робить се святе для нас місце сумним і опущеним, як віддаль, що ділить сі гроби від Вітчизни. Побачивши в середині кожний гріб як городець замаваний, всі стежки чисті й добре удержувані, дізнається полекші й відчувається подяку для населення, яке вмів шанувати наших померших. Український сотник поглянув мені в очі, коли я, виходячи з цвинтаря, перехрестився. Він клякнув. Я, клякаючи, подякував йому, що спонукав мене до сього діла.

Лишаючи сі місце, я думав, — думав, оскільки велич і святість справедливости й волі викликає такі самі удари серця в людях, уроджених далеко від себе, різної раси, різних звичаїв, обичаїв

і привичок. Тепер я розумію свіжі квіти на італійських гробах... Я бачу шибениці на роздоріжжах, в'язниці, з котрих живі не виходять, чую сі святочні співи, які мов молитви стеляться ясними вечерами — такі таємні, при яких клоняться голови, бо наче біль плыв із сими піснями, біль поневолених, що плыв з їх серця рікою крови.

Поневолені? Як довго ще? Польща, яка воскресла і світ дивувала боротьбою за волю, не може, не повинна неволити п'яти-мільоновий нарід, який хоче волі. Не розстрілами, не кровю топиться в народі жажду волі. Європа потребує мира, а ніколи — се повторюю — ніколи не буде мира, доки кожний нарід не буде мати своєї вітчизни. Стрільці Галицької Республіки, звернені лицем у сторону Вітчизни, чекають на поворот довше трьох літ, — а світочі світової політики скликають конференції і бенкети та вносять тоасти в честь волі. Мерці наші святі! Ні! Ви не вмерли надармо. Вашу посвяту зрозуміли тільки понижені й тому вона в найбільшою.

Польська тюрма народів хитається в основах.

Часописи з 12. грудня принесли телеграфічну вістку з Варшави: „Вибір Нарутовича президентом польської республіки викликав велике обурення серед правих (вшехпольських) політичних кругів. „Rzeczpospolita“ (варшавський провідний орган вшехполяків) оголосила заяву вшехпольських послів до варшавського сойму, в якій сказано, що вони не признають ні Нарутовича, ні настановленого ним правительства.

Передполуднем (11. грудня) рушила велика маса демонстрантів під сойм і пробувала вдертися до середини. Військовий відділ заняв усі входи; демонстранти почали формальну облогу сойму, яка тревала кілька годин, причім демонструючи вшехполяки побили соймових послів з лівих партій, а також кількох жидівських. Провід демонстрації взяли у свої руки вшехпольські студенти вищих шкіл, здержуючи рух трамваїв і „окупуючи“ трамваєві вози.

Коли президент Нарутович, окружений ескортою уланів, їхав до Бельведеру, осідку президента, товпа окружила його й обкидала снігом і камінням та збудувала барикади. Улани були зневолені піками розганяти демонстрантів. У різних частинах міста прийшло до бійки, а навіть стрільянини. Вбито шість осіб, а поверх тридцять тяжко поранено. Демонстрації тревали до пізнього вечера“.

Таке голосили телеграми з Варшави з 12. грудня.

Очевидно, що польська пропаганда за кордоном пустила в рух усі золотокрилі фрази, щоби представити події з 11. грудня як мало важний епізод, бо, мовляв, у Польщі панує „лад і порядок“, Нарутович зложив присягу, вїхав до Бельведеру у Варшаві і т. д.

Та ще не висхло добре на білому папері чорнило з телеграм польської пропаганди, а вже наспіла друга телеграма з Варшави: „Президент Нарутович замордований. Академічний маляр Невядомскі чотирьома револьверовими кулями положив трупом першого вибраного президента Польщі.“

А третя телеграма голосить, що ген. Галер, той самий, що в 1919 році французькими гарматами і скорострілами мордував Галицьку Землю, на приказ польського уряду арештований у Варшаві, бо йому закидує польський уряд духовий провід у варшавських подіях.

Що се? Початок революції в Польщі, чи тільки прольог її, який перед світом відслонює дійсний стан в імперіалістичній Польщі?

А сей дійсний стан такий: суверен Польщі — сойм складається в одній третині з послів Українців, Білорусинів, Литовців, Німців, Жидів і завдяки сім непольським послам, які ненавидять Польщу, президентом Польщі став не вшехполяк, але кандидат лівих партій. „Правдиві-народові“ Поляки зрозуміли зовсім слушно сей вибір як удар у лице імперіалістичній Польщі, як заповідь, що проти волі силою втягнення у ярмо Польщі народів годі щонебудь переперти в польським соймі. Се одно. А друге: що анархістична натура Ляха, яка за часів давньої Польщі проявлялася ославленим шляхоцьким „*Nie pozwalam!*“ і яка вкінці спричинила упадок Польщі, живе в крові також сучасного Поляка. Нині опанілий польський анархіст обкидує свого президента снігом, завтра стріляє в нього кулями... Нині він іще занятий тортурами „на кресах“ — завтра замкне свого Пілсудского чи Галера в кайдани. І, оскільки душені польським чоботом народи не змилосердяться над Польщею і нанесуть їй вчаснішою державно-політичну смерть, то вона зробить собі сама кінець внутрішньою анархією, затроївши довкруг себе своєю гнилю політичні відносини. Можливо, що нині вистарчить іще для успокоєння польського анархіста французький приказ: „Сидіти тихо!“, але завтра польський Заглоба й сього не послухає. Польща хотиться у пропасть так, як її марка.

На сім місці варто пригадати, що останній російський цар Микола при вступленню на престол царів „всєя Россіа“ мав дуже подібну пригоду, як замордований президент Польщі Нарутович. Коли він вступав на підвисшенне, щоби аложити присягу, завалилося ціле підвисшенне, на якому стояв престіл. Сей віщий знак упадку царської Росії здійснився великою революцією 1917 р. Пригода Нарутовича перед присягою віщує мабуть, що він був першим (вибраням) і останнім президентом — Польщі. За російською тюрмою народів повинна прийти черга на один великий кримінал, якому на імя „*rzeczpospolita polska*“. Польська пропаганда теревенями в роді „однак в Польщі панує спокій і порядок“. повторяє славне російське балаканнє, що „на Шіпке всьо спакійно“...

Демонструйте і стріляйте себе взаємно, Ляхи — так краще! Бо по ваших трупах приїде правда й воля для катованих вами народів. А галицький стрілець пригадається вам іще у відповідну хвилю, по законам справедливости плятячи вам за Бересть, Домбє, Вадовиці, Тухолю...

Сю радісну для катованої Галицької Землі хвилю український нарід мусить зустрінути в повній організованости, сильний духом і вірою. Ся хвиля може не приїде ще нині, але приїде напевно

завтра, бо польська анархія як гангрена степенезо затроює державний організм грабжницької Польщі. Тому треба брати навіть такі злочини польського анархіста, як військову бранку у Східній Галичині, як божевільний вибрик злочинця, що стоїть над пропастью. Польща задуситься сама власними руками.

А тоді — як вислід вічної справедливости, яка не лишає ніякої кривди ненагородженою, прийде хвиля радості для уяремлених Польщею народів, у першу чергу для українського народу Галицької Землі.

Польська тюрма народів хитається в основах...

Шукайте свояків і знайомих, які пропали в часі української революції, оголошеннями в „Українському Скитальці“!

ФЕДЬ ГУЛА, ХОР. У. Г. А.

В день Просвіти.*)

„Возвеличу отсих німих рабів моїх і на сторожі коло їх поставлю слово“.

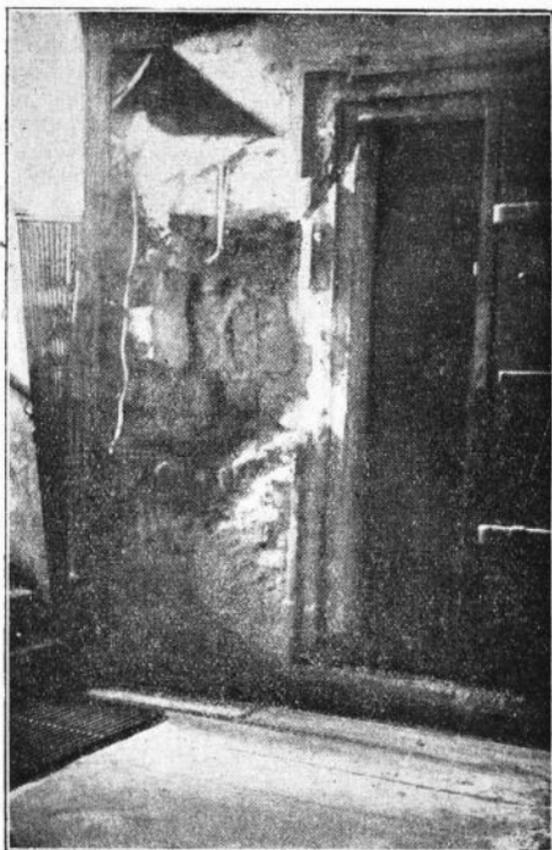
День Просвіти. Свято живого вогню, до якого мільйони простягають спрацьовані руки. Празник тайни, яку заздрісно берегли поганські боги й люто карали того, що зважився віддати її людському родови. Торжество знання, що горіючим стовпом вказує серед життєвого роздоріжжя правдиву путь. Поклін великій силі, від діланвя якої відсувають жорстоко пануючі поневоленіх. Силі пізнання, любови, праці. — На ранніх зорях дзвонять тяжкі мечі в побідовосних походах українських князів, під шум вітру гомонять пісню з турецької неволі, на філях бурі виринають козацькі судна. В безмежних степах виступають полки за полками муштрованих людей, а перед ними в смертельнім страху бе крилами обшарпаний, вражий орел, з кровю освобожденної жертви на кігтях. — При світлі ясного сонця купаються українські лани в золоті пшениці. За дрімучими, відвічними, чорними лісами ховаються у вишневих садах українські села. Вечірнім холодком несеться звук дівочої пісні, а блідими проміннями білолицого спливають сні про давню славу. — В тім раю стоять пишні палати чужих вельмож, а довкола них найжені палі, на котрих конали наші предки. — Вогонь-блискавки світить народови при будуванню своєї держави, грюкіт грому валить мури нескінченної будівлі. Осінні слоти супроводжають решту армії в далеку дорогу... на чужину. Пітьма ночі, а серед неї продирається кланцанне хайдан з вогких мурів галицьких в'язниць. Зимові досвітки морозять серце риданнем удови за катованим сином, борцем за волю... А душа... на ній вирите знамя поневоленого, знамя сина 40-мільйонного народу без власної хати на сполоканій власною кровю і засіяній благододними кістками своїй не-власній землі. —

Та...

*) Промова, виголошена на академії в „День Просвіти“ в таборі в Йовсефові.

Не даром іскри грають
У очах тих молодих,
Чей нові мечі засяють
У правицях тих твердих.

Пізнавши велич власної сили й розвал руїни, пісню могутости
і скрегіт упадку, золото волі й тягар кайдан — ми скроставлену,

Розвалення входової клітки в тов. „Просвіта“
у Львові ляхами Гунами.

збиту, поругану Батьківщину нашу полюбимо так палко, так божественно, що з пісню на устах віддамо на її жертвенник наші тіла, положимо душу за її волю. Життя без її волі стане мукою, а сором, яким палитиме душу закована Вітчизна, заступить перед нами боже світло. Вольним народам ми не зможемо поглянути у вічі, поки над українськими городами не повіють прапори визволення, поки не засвітить світ правди, поки не помоляться

на волі невольничі діти. Ми з такою побожністю прив'яжемося до рідної землиці, що кождий крок ворога давитиме наші груди, доки не зметемо його з її лиця. Життя з ворогом по правді нема. Кождий закон стає насильством, кождий усміх роздрагуванням рани, кожда страва — отрутою. Для ворога в нас лише погорда, негасима жажда помсти, крові, мук невимовних а... для зрадників „страшніш, бо немає над той гріх, як зрадити рідну країну, продати святині святих.“ Як 40 мільонів Українців стане „не ридать, а добувати, хоч сином, як не собі, кращу долю в боротьбі“, то пірвуть найтїщі пута й вольними руками збудують такий величавий храм і так прикрасять престол незалежности, що на всім світі не знайдеться така святотатська рука, яка забажалаб його збурити. Перед ним розкиплеться в груз тюрма, а від сходу, заходу, півночи й півдня прийдуть поклонитися сильні, що, розпинаючи українську державність, проливали кров неповинно. Довгими рядами вертатимуть ізгої, звеселиться молодь, а старці полинуть думкою у край веселий, на ясні зорі, на тихі води... Члени синадрию, світочі світової політики задрожать, у грудях вчують біль, як кат, що побачив марево невинно повішеного. Бо тоді прийде час і „Ти огнистим видом засявш у наредів вольних колі, труснеш Кавказ, впережешся Бескидом, покотиш в Чорне Море гомін волі і глянеш, як хазяїн домовитий, по своїй хаті і по своїм полі“.

П. ЛЮПЕНКО.

М у р а в л і.

(Кавка.)

Галицьким Просвітянам з нагоди свята „Просвіти“ 1922.

В чийм краю? В якій землі?
Навіщо нам се знати?
От були десь там муравлі,
Стали хазяїнувати,
І муравлисько на рілі
Поставили високо,
Щоб сторож бачила усе,
Як доля лихе принесе,
Або вороже око
В домівку звернуть люди злі.

Устали праця і життя.
Та де то було се знаття,
Що лихо так вже близько?

Довелось жити їм у тьмі,
Та стали привикати:
Вертілись тихо мов німі —
Лиш не кінчили хати,
Бо щож по хаті, як у тьмі
Прийдесь вік коротати ...

А сонце гріло — пригрівало,
Все на пожиток муравлям.
А вкруг бадилля виростало,
Що в полі й місця вже не стало,
Де-би зміститись хабазям.

А покоління дозрівало —
Казали старші молодим
Про ті часи, як сонце сяло:
„Було й розвіялось як дим!“ ...

Жили мурашки, але раз
Заступив сонце їм хабаз
І тьма покрила муравлисько.

А час минав і смерть косила...
Минулися й старі діди,
Що хоч привикли до біди,
То думка все назад носила.

Аж вийшов в поле сильний цар,
Посік буйне бадилля
(Мужик се був такий косар)
І знов вернула хвиля
Давньої втіхи муравлям:

На небі сонце сяло,
Кінця не було ясным дням,
Роботи неставало...
Трудились старші й молоді,
Вершили муравлисько,
Загнавши злиднів у біді,
Вгинались тепер низько
Й зносили втішно милий труд,
А навіть намагались
Давний направити предків блуд
І щоб в тінь не ховались
— Як знов зародять хабази —
Обдумали глибоко,
Щоби не ждати вже коси,
Лиш щоб підняти високо
До світла власний свій копець.

Сказали і зробили.
Та не чекали на кінець,
Бо деякі зносили
Свої червинки всі на верх,
Щоб добре їх нагріти,
Щоб зак заїде на них сумерк,
Повигрівати діти.

Дарма сварились, щоб вершить
До сонця муравлисько,
Другі не вірили й на мять,
Що лихо знов так близько.

Й гріли червинки, аж нараз
Заслонив сонце їм хабаз.

Без користі остали
Як сі, що хтіли завершить,
Так сі, що дармували,
Й червенок вигрівали.

А щоб „хто винен“ порішить —
Сварилися в сутінню,
Щоб на будуче на згрішить
На примір поколінню.

З бадилля темно — гей аза хмар,
Не йде з косою знов косар...
Та й злидні щось зробили:
Мурашок погодили!

Тяжке життя у вічній млі —
Чули се добре муравлі,
Та косаря не було,
„Чи вбили люди його злі“,
В муравлиську загуло:
„Нема? Так мусять муравлі
Самі скосять поля цілі!“

Сказали і зробили:
І чи великий, чи малий,
На скільки має лиш свля
Грузали бодяче і щавий...

Тепер їм не байдуже:
Січуть зубами навкруги
І хоч се прикре дуже,
Знають, що вкруг них вороги!

І хоч завзяті сі малі,
Хоч туплять зуби на білі —
Вірять в побіду — муравлі!

А се завдання не малі,
Щастя Боже, любі муравлі!

Поміщуйте свої оголошення в „Українському Скитальці“,
який є найбільше розповсюдженим між українською емі-
грацією в Європі й Америці!

„День Просвіти“ в Йозефівському таборі, Ч. С. Р.

(Дня 8. грудня 1922.)

Кричи про Сонце золоте,
Що сходить над братами...
І ми певніше за Святе
Поляжем головами!..

Отсими словами почав наш табір „День Просвіти“, висилаючи матірньому товариству привітну телеграму, а вечером о 7. годині таборовий барак-театр був битком повний тих, що з далекої чужини слали дробинку себе через гора і сніжні поля в рідний край і клонились думкою великій своїй Святині — „Просвіті“.

Третій дзвінок.

Розкривається тежко-сіра занавіса й бачимо гарну світлицю. На право погруді Франка, на ліво Шевченка. Під одним і другим сидять школярки — під Франком гімназист, під Шевченком сільський хлопчина. Книжки читають. Отвиряються бічні двері й на сцені являється симпатична, в українському строю, дівчинка Іренка Стахівна, учениця школи вправ нашого учительського семінара.

В мене гордість Українки,
На устах все рідна мова —
В серці віра, ніжність жінки,
Думка чиста і здорова...

деклямувала Іренка самопевно й гордо...

І слух притаївши, слухали діти і старші слів Миколи Угриня-Безгрішного, слухали слів, що ародились у тюрмі в Бережанах (автор написав сей вірш у тюрмі в Бережанах дня 26. жовтня 1922) й зі словами:

Край мій рідний — Україна,
Знак мій — Тризуб в сивім полі,
Рай мій — Воля...

родилось дивне почування. Чулося жаль, що в бараці... а не в салі, в своїй хаті, не на своїй землі-дома пливуть ці щирі слова народу, що хоче жити — жити і свій вольний край любити...

І ще щось родилось якраз у сій хвилі... щось, що бадьорило сих Скитальців у бараках... щось, що тихою думкою із грудий летіло і спокуювало їх із Великою Рушкою — Рідною Україною... і шептало зневіреним: Ні, ні!.. Вона ще не вмерла!..

Іа Франка Івана роду,
Кість Мазепи Гордівника!..

Іренка кінчила, а як уклонилась і відійшла, згасло світло й за хвилину відтворилась задня стіна на сцені, засвітило ясне світло й освітило чудовий образ.

Як сонце ясне — айшла „Просвіта“... Вона — жінка Українка — рукою із жаром червоном шле світло в Рідний Край, а у стіп її діти...

Землі нашої надія, книжечки читають... Се живий образ... Апотеоза „Просвіти“.

Саля заметушилася. Усі встають, бо хочуть приглянутися ближче чудовому образowi і в душу набрати сього жару-вогню, що наповняє серце любовю до всього свого. Вірою у Правду й Надією — на краще завтра...

В другій точці програми директор семінара, проф. Федь Гула, своїм теплим вступним словом вказав, що пізнанням себе й пізнанням історії свого народу приходиться до любови свого... до тяжкої праці над своїм народом, над собою самим. В третій точці Ю. Купесівна, учениця гімназії, запіває публіку в одним таким історичним моментом: „Тарасова ніч“.

Четвертою точкою був шпаний хор КПК під проводом поручника Швеця. Співали: „Молкту“ Стеценка.

Се була дійсно молитва. Дірігентowi незвичайно гарно вдаються подібні кусинки. Немало приложив він труду при організації сього хору та при підготовці до концерту. Виступ хору вказав, що праця не гине... Вона лишає

слід, які не легко можна стерти, бо вони лишаються в серці довгими літами. Вони і в вечір „Просвіта“ лишаються в серці тих, що слухали нишком молитви великого композитора.

У відчиті хор. П. Гомовського п. н. „Просвіта“ в розвитку українсько-галицького народу, представлено розвиток „Просвіти“ від її повстання, її муравлину працю в Галичині, її вплив на культурний і економічний розвиток нашого народу. „Просвіта“ випропадила нас із темноти і зробила нас народом — читав референт — завдяки їй ми стали собою, стали тим, чим ми є...

Шестюю точкою свята була деклямація чет. К. Крушельницького „Гонта в Умані“ Шевченка.

Я бачив сльози на лících старих жовнівів Української Галицької Армії, коли декляматор персдав слова дítвй Гонтв: „Мя не Ляхв, тату“... Држ прошибала тіло на вид мук батька, що вірний ідеї-присяє вбиває своїх рідних дítвй, бачучи в сьому сповиснє свого обовязку, до якого покликав його голос його сумління і почутє народного достоїнства. Якійсь сильний дух родився у всіх тих, що, покaрані хмерною долею, скитаються по чужині і ждуть на час, коли знова клич візє їх на Рідну Землю... І не буде пощади нікому... нікому. Гонта був духом між ними — між сими останками УГА, що своїми ногами доптали ту землю, де він ховав дítвй своїх, де плакав нишком над ними, де клян свою долю нещасну.

Та вже найкращою точкою свята була остання: „Коник Стрябунець“, сценічна гра для дítвй в одній дії Я. Вільшенка. Сміяти хочеться і плакати в радости, коли дивнись на сю наймолодшу нашу генерацію, яка нарівні в твердим, зачерствілим жовніром коротає свої молоденькі літа в холодних бараках і вже замолоду ковтає батьківської „гіркої“, докидує дрібненькою рукою цеголку до великої будови нашої Батьківщини.

На жертвеннику „Просвіти“ складають свою працю діти таборових шкіль в Йовефова... Слідно спільність і єдність сцени ві салею; публіка думом із ними, маленькими артистами.

А „бжода“, Оля Стахівна, учить і „мурашку“ Ю. Кусисівну, й „русалку“ й „муху“, своїх сестричок Іренку й Марійку, що:

„Красу хто нам плекає,
Найкраще може служити
Він світові усьому...“

Вона переконув всіх, що коник-стрибунець (ученик Осьп Мандзюк, званий між таборятами козак Нитка), хоч не працював як мурашка, вате веселив інших при праці, бо

„Колв Пpавда і Пpаця
Й краса лиш будуть в алуді,
Ще жити варт в світі,
Не бути в нас розпуці!“

Коротенький вечір, але симпатичний та відповідний якрав своїй цілв. Се був дійсно день „Просвіти“, який відсвяткував цілий табор.

Вірні своїй традиції, „ми, воїни УГА, згадуємо своє товариство, свою „Просвіту“, памятаючи, що через неї ми — ми, й дальше підемо твердо й рішучо по шляху „Просвіти“, бо нас веде по ньому жар любови до Тебе, вольна і свобідна Україно!“

Йовефія, дня 8. грудня 1922.

П...

З листків слави.

Американські українські часописи повідомляють: „У Шікаго, де в центральна управа Січової Організації Українців, взивав др. Н. азарук американських Січовиків, щоб не забули старого січового звичаю й помогли своїм братам у чеських таборах, оподатковувачи себе пять-центовим місячним податком на поправу долі нашого війська.“

Герої-мученики Роман Луцейко й Василь Крупа передали перед смертю гроші, які мали при собі, на народні цілі. І так Роман

Луцейко передав на „Український Горожанський Комітет“ 2000 м. п. і на „Рідну Школу“ 5000 м. п., а Василь Крупа 7000 м. п. на українських інвалідів.

Дня 10. грудня с. р. випущено на волю Софію Мулярчуківну з жовківського передмістя у Львові, яка перебула майже 4 роки в лядській тюрмі, засуджена за чинну допомогу У. Г. А. в 1918 р. в боротьбі з Ляхами. Честь і слава Патріотці! Галицький стрілець-скиталець шле їй отсим щирий привіт і поздоровлення.

Від двох тижнів товчється по Америці, бувший прем'єр Франції в воєнних часів, Джордж Клемансо. Його ціль: зискати прихильність американської публіки для Франції в її евентуальній недалекій війні з Німеччиною. З промов Клеманса виходилоби, що ся війна вибухне сьогодні або завтра.

Щоб оправдати свою агітацію, Клемансо пускається на всілякі хитрощі. Розповідає він між иншим на вічах також казку, що Франція дуже миролюбива й не має ніяких імперіялістичних намірів. У тім дусі виголосив він також промову на вічу в Метрополитан Опера Гавз у Нью Йорку дня 21. листопада.

Товариство Американських Ветеранів українського роду, що стоїть під проводом команданта Михайла Дармограя з Філадельфії, вислало ще 25. листопада визов до Клеманса на руки французької амбасадн у Вашингтоні. Рівночасно вислало відбитку сього визову до телеграфічної агенції „Ессшібітєд Прес“ і до філадельфійських та ньюйорських газет. Філадельфійський „Поблік Леджер“ з дня 28. листопада помістив отсей визов разом із листом п. М. Дармограя. В українськїм переводі сей визов звучить:

„Пане Джордже Клемансо!

Ваша промова, виголошена в Метрополитан Опера Гавз у Нью Йорку дня 21. листопада, викликала безмежно прикре вражінне на українських мешканцях та на американських воєнних ветеранах українського походження, які разом з иншими Американцями боролися за волю Франції.

Ми почуваємо, що ми підпиралиб лихо, колиб ми свідомо лишили Вашу заяву без спротиву. Ви заперечуєте, що Франція перенята мілітаристичними намірами, а ми заперечуємо правдивість Вашого твердження. Просимо пригадати собі, що Франція за Вашого прем'єрства підпомогала, а навіть ще й тепер підпомагає польські неоправдані претенсії до Східної Галичини і в той спосіб виставляє Українців на найбільш варварські переслідування. Чи Ви чули про те, що Франція дала Польщі воєнну поміч проти Українців у Східній Галичині? Чи не злучилась була Франція з Польщею в тій ціли, щоб ударемнити справедливі претенсії Українців до Східної Галичини, яка є в більшості українською? Чи не підпомогала Франція Польщу в її поході й закріпощенню инших українських земель, як напр.: Полісся, Підляшя, Волині і ин.

Коли Франція не шукає клопотів, то чому вона підпирає Польщу в її злочинах на Українцях у Східній Галичині, де якраз тепер заведено польську воєнну диктатуру?“

I. КАЛІЧАК**З осінніх мотивів.**

Люблю ходити до саду Водранта.

Він вслнчавий своїми могутніми дубами, осиками й акаціями.

Радо пробіраюся вільною ходою стежками по саду. Втішаюся спокоем його дерев, у яких дримає задума...

Ніжкий зник не ворухать мертвого спокою осени, що своїм подихом стручає жовте листя. Воно затремтить на гнлячці за вітром, відірветься і, трідоучись, паде на землю. Одинцем паде лист за листом, громадою покриває стежки своїм трупом. Чути в повітрі запах гнилого листя і папороті.

Чую, як осінь дихає.

Радо витаю мраку, що стелиться сірим серпанком по долині. Легко торкається землі і сріблить траву. Стелиться задумою по долині, де стоять тихо скулені колиці отави, дощем перемоклі.

Долиною вється потічок без журчання, що ніколи забулькоче об камінь.

Холодна мрака огортає спровола сад. Конець стежки вже заслонений туманом. Куці дримають, ховаючись у сумерку. Небо блідне; вся природа клониться до сну.

Я бачив, як сонце ховалося за горою і прошало проміннями землю: ще один поцілуй, ще один, ще один — останній. Пробіралюся крізь галуззя клему червоним світлом і золотило його корону. Каплі роси гоїдалися на ньому й мерехтіли наче перлини.

Дрож проходила крізь серце й тіло.

Люблю ходити в сад, в якому став манить мене своїм спокійним зеркалом. Великий, докода порослий кучерявими вербами, вільшиною і лозиною. Вода в ньому спокійна, тільки часом риба кинеється за комаром і схвилює його поверхню, на якій творяться тоді все більші й більші круги, розливаються по воді і починають знова в спокійнім зеркалі. Дехде виринає з води трава; несеться запах шувару й жабуриння.

Коли небо затягається темними хмарами, що наче стадо овець переганяються і перекочуються через себе, родиться в душі біль. Дерева стають неспокійні, шумлять жалібно. Знають, що у випадку останнього листу прийдеється їм заснути довгим вимовним сном.

Над водою схилився верби і плачуть.

По голих віттях свище вітер.

Затих на хвилю.

Тепер знову ізнявся, вашумів листям, що ще по куцах осталося. Свище, торгає ними й відриває немилосердно.

То знову кинувся по лустях стежках, плентається по сухім листю, підкидуючи його вгору.

Трава дрожить зі студени і припала до землі. Падуть каплі дощу, чую, як осика розпучливо плаче.

Відчуваю на душі тягар, що мене давить-пригнітає.

Згацую спомини, що мов други йдуть усюди за мною.

Поринаю в задумі.

Моя душа, вгздумочи минуле, так жаліється...

Ні — я не радо йду до саду, де душа плаче й серце щемить...

Часлава, 20. X, 1922.

Дяхи оголосили військову бранку Українців!

На мурах м. Львова появилася така відозва:

Рескриптом міністерства військових справ деп. X. з 24. листопада 1922, ч. 6231, наказується доповнення поборової листів річників 1900 і 1901. Магістрат задикає всіх муштин, уроджених в 1900 і 1901 р., без ріжниць народности й віросповідання, котрі постійно перебувають у громаді міста Львова і є польськими горожанами, щоб найдальше до 2. грудня 1922 зголосилися в IV. деп. ма-

Істрагу, ратуш Ш. п., двері ч. 198, у цілї зареєстровання в відповідних документах (метрика, шкільне свідоцтво, карта оголошень).

Хто ухалиться від спасу, буде караний по приписам і втратить польське горожанство.

Також усі староста в Сх. Галичині розіслали до всіх гр.-кат. парохіальних урядів обіжників з наказом про виготовлення списків Українців, уродженх в 1900 і 1901 роках.

В Самбірщині польське військо переводить уже асентерунок Українців із двох річників: 1900 і 1901.

В Стрийщині оголошено розпорядок польського міністерства про бракку у Сх. Галичині.

Пишуть із Журавка:

Ледви що минуло одно лихо — виборя, починається бранка. Станиславівське воєвідство оголосило в журавенськїм окрузі польськими й українськими афішами, а також устно через усі громадські уряди способами тут практикованими (через тарабанення або сурмачів) бракку від 11. до 23. грудня с. р. річників 1900 і 1901 без ріжниці народности. Тутешній уряд громадський вже наперед хоче знати скількість і якість полисових і зарядив добровільне оголошення вже на 3. грудня с. р. Та дарма, бо не лиш в Українців ніхто не зголюється, але й не всі Поляки й Жиди ставилися. Дня 5. грудня надійшло сюди військо. Українські полисові вимагають спокійно дальших подій.

З визвольної боротьби.

Смерть хруняк! „Gazeta Codzienna“ повідомляє, що в Дрогобичі невідомі люди стріляли в ночі з крісів до міщанина Угриня й поклали його трупом. Кореспондент цього часопису додає, що Угриня замордували Українці за участь у польських виборах.

Червоний когут. В Березові вижнім, на Гуцульщині, невідомі зачинщики спалили будинок польського „Сокола“. У звязку з тим арештовано Симчича. В Акрешорах спалено дві стирти сіна в власности польського війта. Арештовано Ілька Залісяка й Петра Бойчука з сином. Сього останнього командант ляцької жандармерії тортурував у нечуваній спосіб, щоб вимусити зізнання. Малого хлопця підвішувано на мотузі, щоб він признався до вини й видав тих, що спалили стирти. В Чайковичах, пов. Рудки, спалили невідомі люди в ночі з 5. на 6. грудня стодолу Франца Генсьора й будинок та стодолу війта-Поляка Яна Чайковского. Шкода вивозить поверх 8 мільонів п. м. „Злочинців“ не зловлено.

З Рідного Краю.

Ревісії та арешти у всіх повітах Східної Галичини йдуть дальше. Мається вражіння, що Ляхи випускають одних Українців на волю на те, щоб мати місце для нових арештованих. Тепер найбільше арештують у повітах: Львів, Бережани, Скитин, Камінка Струмиллова, Радеків, Бібрка, Сянік та Коломия.

Побої і тортури! В Холеві, пов. Радеків, жандарми Зайонц і Генсьор побили в нелюдський спосіб арештованого Бабія Дмитра. В Корневі, пов. Коломия, арештовано тяжко хорого сина о. Псецького. Жандарми під проводом комісара Ясінського відставили в'язня до Чернелищ, де ляцький Гум в особі польського поручника був горячкуючого Данила Псецького нагайкою по голові, а плетеновий вкладав арештованому дротки поміж пальці, опісля стискав руки та ламав пальці, домагаючись зізнань. При слідстві виявилось, що арештований нічого не вкнем і його вільнено. — Станиславівська поліція тяжко побила арештованих селян із села Ямниці: Герушинського Бориса, Ол. Михайловича і Дмитра Леґія. — Жандарм Лесняк у Стрию тяжко побив арештованих Ілька й Матвія Сувнів в Волосянці. Обидвох побито так, що їх облича були залиті кровю. Так само Романова Безушка був агент Стедула канчуками в пяті та прикладом у груди. — До села Підгорець у Стрийщині прибула польська

кавалерія. Військо побило тяжко Максима Пяльпова та його сина. Останній від побитв стратив притомність і дістав вибух крові. Його стан безнадійний.

Карні експедиції. У Стрільках, пов. Самбір, від 4-ох тяжків стоїть кватирою курінь ляцького війська на удержання селян. Військо переїло та знищило весь селянський дорібок. — В Підгірцях, пов. Стрий, військо викладає контрибуції та реквірує збіжжя й товар. — У повіті Турка появилася військові карні експедиції і почали грабувати й катувати селян.

В селі Петридові, пов. Товмач, появилася із приводу виборів військо, котре за те, що громадяни не голосували ні до сейму ні до сенату, почало „давати їм школу“. І так забрано всі села без ніякої заплати 42 фіри сина, 18 фір соломи й 700 кг. зівса зерном. При сих реквізитах військо поводилося а селянами в брутальний спосіб. Господаря Костя Кирсту, 73-літнього старця, одні а реквіруючих ударили так сильно коблемо в груди, що той упав горлиць на землю; його ледви живого мусіли занести до хати. Все те доводило селян до крайности. Але терпіли, думали, що якось скінчаться. Нарешті не стало терпіти, тому зібрали кілька господарів, найбільш похрипджених і пішли в тій справі до постерунку поліції в Нажневі. Але тут замість поради найшли глузування. Вислухавши, в чім річ, командант постерунку радив удатись за помічю до Петрушевича або до Макуха. „А тут, на постерунку“ — казав він — „для вас нема ніякої ради“.

До села Іспаса пов. Коломия а приводу виборів прибула карна експедиція. Як вона поводилась зі спокійною людністю, свідчить найвишмовішше отсей факт:

На приказ команданта карної експедиції спроваджено Дмитра Калиняка Миколи й Василя Гаврилюка Миколи, обидвох а Іспаса, до місця постою експедиції і змасакровано в страшно звірський спосіб, почім викинено їх на вулицю, звідки люди занесли їх до дому. Додати треба, що першого бито так сидько по п'ятах і голові, що нещасний вже другого дня ажеволев. Нічку пропав, а в два дні пізніше знайдено його в лісі а перерізанім горлом. Свідок Дмитро Юянок Юрій і його сестра Олена Калиняка заваели божевільного до шпиталю в Коломиї, де нещасний бореться зі смертю.

Ляцькі суди компромітуються. Минулого четверга закінчено у Львові розправу проти вістуну Української Галицької Армії Петра Очеркевича, якому акт обвинувачення, попертий брехливими доносами закидував цілий ряд „насалства“, які він нібито доконав підчас української влади у Східній Галичині. По переведених доходженнях і промові обор. Л. Ганкевича присягли судді більшістю голосів заперечили вину П. Очеркевича, тому трибунал видав присуд, звільнюючий підсудного від вини і карн. Прокуратор Ляндав адержався від зажалення неважкости.

Контрибуція на військо. Громада Старі Кути платить денно 100.000 мп. на військо, котре там по виборах стоїть постовим. Передше те військо було в Кобаках. За той час припадає аложити 1 і пів мільона марок.

На алодію шапка горить! На велівничій стації в Самборі появилася панцирні потяги у зв'язку з чутками про підпалване українське повстання.

Ляцьке військо зареквірувало п'яназію в Рогатині! Дня 2. грудня відділ 60 п. п. в порозумінні в польському магістратом Рогатина увійшов у повнім узброєнні до гімнастично-агортаційної салі української приватної п'яназії в Рогатині підчас науки співу, усунув учителя й учеників зі салі та зареквірував салю на своє поміщення. — Се знаменита ілюстрація до той „культурної місії для сходу“, якою Польща блахманить очі західній Европі.

На „кресах“! Польське міністерство військових справ заняте тепер укладаннем ліст адемобілізованих польських жовніврів, котрим буде приділена земля на „кресах“. Кождий адемобілізований жовнір має дістати 14—45 моргів поля. Першенство матимуть ранені, інваліди й адекоровані за „waleczność“. Землю можуть дістати очевидно — тільки Поляки. — Значить, українському народови прийдеться ужити ще багато сірників і нафти...

В свяцькім повіті було арештованих в останнім виборнім періоді 75 Українців, з того 14 свяценників, а виші зпоміж світської інтелігенції, селян і ремісників. Відношення польської влади до української людности ілюструє поведєкне в о. Андрейчиюком, парохом у селі Війське, арештованим під замітом тайного організування „бойвок“, саботажи, вносня а Урядом Петрушевича

і протывиборчої агітації. Крім того наложив на нього староста Зелінські адміністраційною дорогою кару 2-днєвнього арешту за мнине впроже відношення до польської влади, підсумуючи йому такі слова: „Будемо рхати Польхів, як буде Україна, яких він ніколи не ужив. Рекурси і просьби, щоб ті два дні почислили йому до відсидженого невинно одномісячного арешту в часі виборів, та помогли авсім. Зате старості Зелінському вільно було ужити до нього слів: „Україні у то banda, ksiądz może się pożegnać / rafała, Ukrainy i wojny polsko-ukraińskiej nigdy nie było, były tylko bandy ukraińskie, które ty zniszczył i pależycie ukarali“. Так говорить представник польської влади тоді, коли та сама влада за границею запевнює про мирне співжиттє обидвох народів.

Витмковий стан. У дрогобидькій тюрмі відсиділи 14 дєнь арешту Петро Яєцький, Павло Байрак і Гриць Байрак із села Губич і Юрій Ребів з Раневич, всі засуджені староством, між ними Яєцький за те, що йшов вулицєм після 9 години веч.ром. При ревізії забрано катехням в українській мові, а на поліції в Дрогобичі жандарм хотів бити його „w mordę“ за те, що не хотів пояснити, що се таке катехням.

Голодівка в „Бригідках“. Полтичні в'язні зі Стрийщини й Долинищини, посаджені у страшний тюрмі, званій „Бригідки“, не маючи ніякого вишого способу доходження своїх прав, вхопилися дня 12, с. м. останнього засобу оборони, яким являється голодівка. Годиться зазначити, що приступивши до голодівки в'язнів арештовано з кінцем вересня і початком жовтня с. р., але мнмо того багатьох з них дотепер ще навіть не переслухано.

Ляцькі Гуни бють. Дня 24. листопада прибув до с. Яструбич в Сомальщині ескадрон б. п. уланів на пошті, правдоподібно тому, що населення здержалось солідарно від виборів. Хотяй селяни, качені досвідом данищях постояів всіляких військ, прийняли гостей дуже гостинно, вже першої ночі пропало в селі кілька гусок, а господарі жалувалися, що уланські коні зїдють дуже багато вїса. Однак слїдуючого дня станєся страшний випадок, який потряс цілим селом. Молодий парубок Степан Штибель закинув кватирюючим у нього улакам крадіж 2000 марок. Коли ті у відповідь стали відгрозюватись йому, Штибель утік з хати й пішов на весілля, яке відбувалось у домі Як. Прутулки. Внедчасі понад 30 уагровних уланів окружило хату і стали виганяти весільних гостей. Штибель скрився під стїл, але улани витягнули його звідти, при чому дісталось парубкам, які хотїли укрити свого товариша, й затягнувши нещасну жертву до синїя, так тяжко збили парубка прикладами й дулами крісів по голові та обцасами на цілому тілі, що не можна було пізнати опісля нещасної людини. Шойко на просьби поможнійших господарів пустив його живим, але парубок в безнадійному стані бореться зі смертю. Се мала бути кара за „образец пулку“, а окликав пняих уланів „забіць то як пса“ не було кінця.

В Долині напад дня 21. листопада с. р. сержант III. компанії 53. п. крєсових стрільців Сусік Володимир на Івана Мостового, господаря в Ракова і збив його до крові без ніякої причини. З рук сього „малопольського“ ката аж цивільні люди видерли жертву звірства. За малу хвилину напад він на одного хлопця, але сеї палицею відгнав напасника.

„Поляк, Румун — два братанки“. В Чернівцях були дні 18. і 19. листопада с. р. днями трусів та арештовань. Кільканайцять груп тайкої поліції перепроваджували осковні труси в усіх сторонах міста цілих 48 годін. руси відбулись у студ. тов. „Січ“, в мешканнях його членів та в усіх видніщих українських громадян. Загалом переведено труси в 90 українських домах. За чим шукали, не відомо. При трусах забирали всякі книжки й вїсьма, які тільки находили, хоч всі ті книжки продаються яєво в книгарнях. Книгозбірню „Січ“ запечатали, не подаючи причини. Між арештованими в Степан Крутії, директор „Руської Каси“ і К. Кракалія. Серед громадянства пакує сильне обурєнє. Загально говорять, що Румуни шукають за таємною українською організацією, яка має за ціль визволити Північно-Західну Буковину. Забувають, що сею організацією в весь український нарід Буковини. Одночасно румунській власті закрили учит. заєту „Каменярі“ й „Робітника“, якого вже й передтим не позволяли висилати в українську часть Буковини. Тепер лишилася Буковина без рїдного печатного слова.

Про вічну пам'ять!

† Четвер У. Г. А. Автін Рудницький помер по довгій грудній та серцевої недугі, оставивши в Рідному Краю жінку й четверо дітей-малодітків, дня 15. листопада 1922 в гарнізонній лікарні в Празі, на третьому році скитання.

Був холодний осінній день, 18. листопада 1922 На страшицькому кладовищі вносьмідне прощалась із Покійним пражська еміграція. Холодний вітер із дріньовим дощем навівав іще більший сум на дві чети в робітничій частині У. Г. А. в Празі і громадку студентів-емігрантів.

Не дружина й не рідні діти-сироти, а вірні друзі-товариші, стрільці і старшини — останки У. Г. А. та емігранти йшли за домовиною, несучи вінці. Сумовиті звуки хору й надмогильна промова соти. Яреми були останнім прощанням Друга, що відійшов у невідому далечину...

Як журавлі, що летять сірим шиурком у вирій, ішов Він з нами тернистим шляхом у вирій, — до кращої будучини Рідного Краю. Не судилось Йому долетіти у вирій. Він упав серед лету... На місці, де Він стояв, осталась порожеча. Жаль лишив по собі... й одно зрозуміння:

Де лет — там життя — поступ,
Де лет — там і упадок — і смерть,
Де смерть — там нове життя.

„Вічная пам'ять“ — несли акорди смадемічного хору, а сум із вітром почав обертати серця Скитальців: що дивились у свіжу могилку й кидали по груді холодної чужої землі на гоуду Покійника.

— Чи остання се жертва Скитальців із землі Данила?

Іх шлях у вирі! ще довгий — далекий. Не один з них, заки море перелетить, може вітре крилон ка, — та їм уже не страшно.

Їхня ідея перенесе всі муки й діїе там, де вона ародилась, бухнула огнем і отягнула на собою дня 1. листопада 1918. р. цілий нарід.

Покійний пішов тоді за покликком ідеї, свого сумління та серця, що горяче любило свій нарід.

Не здержали Його ні тепла хата, ні жінка мила, ні діти дрібненькі, ні навіть серцека недуга, як і набрався ще у велику війну. Як сапер пішов у ряди У. Г. А., до австро-дорожнього курія в Стрию, де став командантом відділу будови мостів.

По п'яти місяцях тяжкої боротьби на Рідній Землі виїхав дня 27. квітня 1919 як курієр у військових справах до Відня, авідки не зміг уже вернути до своїх.

Іх випер ворог із рідної хати.

Покійний знайшов їх на скитанню в Нім. Яблонім. Тяжко було йому сидіти в таборі й дивитися на сіру буденщину та здалека прислухуватись розпучдиному плачеві своїх дрібних діточок. Тому як міг, помагав їм, у надії, що згадають колись долю батька й виростуть до боротьби за ті ідеї, за які пройшлося батьковим терпінням.

З охотою виїжджав на робітничу партію до Мостів, де перебув від 21. мая 1920 до 7 листопада 1922, а коли грудна й серцева недуга аналпня Його в ніг відійшов до гарнізонної лікарні у Празі. Тут забрала Його смерть дня 15. падолиста 1922.

Одна велика смужка страждань простяглась на шляху Його життя від 4. вересня 1880 з маленького сільця Волоська, в долиньському повіті, аж до 18. листопада 1922, коли остання грудка землі вершила Його гріб. Не діждався того, про що мріяв.

Рідну Землю топчуть іще вороги. Дме осінній вітер, розвіває жаль, а останки У. Г. А. співають над свіжою могилкою „Ще не вмерла“. Болить серце, кровю залльвається, а завантте і месьть родяться — родяться і кріпшають, ждучи слушної хвилі. Мов а каміння поважні, сумні лица. Коли прийдеш свята, ожданка хвиле? — питають.

Коли помянемо вольними устами тих усіх, що впали на шляху до Тебе, Воле?...

† **Євген Пува**, майор У. Г. А., помер дня 13. с. м. в Ужгороді. Покійний, уроженець Підкарпатської України, вступив по розвалі австро-угорської монархії до Української Галицької Армії, маніфестуючи сим національну єдність цілого українського народу. Покійному, Товаршези по зброї хай буде легко українська земля Підкарпаття. В. Й. П.

Виказ жертв.

На фонд „Рідна Школа“ в краю аложили в чеських коронах:

Український робітничий відділ ч. 51 Банська Бистриця 6500 Кч. На ту суму аложилися: хор. Дітріх Франц 10, дес. Галусяк Петро 6, віст. Путько Михайло 5, стр. Бойко Гриць 3, стр. Березінець Василь 3, стр. Василів Петро 2, стр. Зовицький Павло 5, стр. Мельник Гнат 2, стр. Костяшин Дмитро 250, стр. Кнавор Михайло 2, стр. Павук Йосиф 1, стр. Петяк Федь 250, стр. Пилипів Семен 250, стр. Брусський Василь 250, стр. Пидлипів Микола 2, стр. Хріпа Іван 550, стр. Чердак Данкло 2, стр. Яцикевич Микола 250, стр. Гевко Гриць 2, стр. Турецький Степан 2, разом 65 корон чеських.

Український робітничий відд. ч. 10 Ружомберк 12, Укр. роб. відд. ч. 36 Берно 7450, Укр. роб. курінь Терезан 853, Укр. роб. відд. лічниця Терезян 67, Укр. роб. відд. Літомериці 300, Укр. роб. відд. ч. 49 Жиліна 85, Укр. роб. відд. 3 Братіслава 135, Укр. роб. відд. Ружомберк 20, Укр. роб. відд. Мости 300, Укр. роб. відд. Іозефів 82, Укр. роб. відд. ч. 25 і 26 Кральове Градець 300, Укр. роб. відд. Забоже 64, Укр. роб. відд. Берексас 155, збірка від цимільної еміграції Берексас 275, Культурно-Просвітний Кружок Укр. роб. відд. Ужгород 50, проф. Др. Артимович Прага 50, п. Сернівка Гриць Кіралі-Газа 25, п. Сковронський Микола Кіралі-Газа 20, п. Чорний Степан Кіралі-Газа 20, п. Чорний Павло Кіралі-Газа 10, п. Колодубець Іван Кіралі-Газа 50, Роб. відд. Михайловиці 300, п. Сенечко Гриць, збірка Ужгород 76750, Укр. роб. відд. ч. 1 Комарно 35, роб. відд. ч. 35 Берно 9950, роб. відд. ч. 37 Берно 122, роб. відд. ч. 28 Берно 110, роб. відд. Прага-Височане 50, роб. відд. Прага-Дейвиці 11850, роб. відд. Прага-Вершовиці 80, роб. відд. Прага 200, роб. відд. Прага касарні Яного в Подебраду 158, роб. відд. Прага Карліи 20 Кч. — Загална сума вносять 527300 Кч. (словами: пятьтисяч двістасімдесятьтри корони чеські.)

Український робітничий відділ. ч. 3. — Прага аложив, як надпрограмові датки, на фонд: „Рідна Школа“ 7420 Кч. На сю суму аложилися в чеських коронах: бул. ст. дес. Степан Семків 6—, ст. дес. Микола Остафійчук 3—, дес. Іван Мішук 2—, одн. віст. Гриць Останович 510, віст. Лихайло Кошик 5—, віст. Евстахій Левицький 3—, віст. Василь Лико 2—, ст. стр. Олекса Слободян 2—, стр. Павло Буда 2—, стр. Теодор Маланчук 5—, стр. Семен Маланка 2—, стр. Олекса Маршалок 2—, стр. Іван Пірко 2—, стр. Пилип Подюк 2—, стр. Степан Поворовик 510, стр. Степан Чучман 2—, стр. Петро Сотник 2—, стр. Іван Смерецький 2—, стр. Андрій Смотюк 5—, стр. Степан Підгородецький 2—, стр. Михайло І. Коніківський 2—, стр. Дмитро Кужменюк 2—, стр. Дмитро Ковшун 3—, стр. Іван Фурик 2— і стр. Василь Третяк 2—.

Український Військовий Комітет Допомогв у Відні оголошує: Громадський податок на фонд „Допомога Рідному Краєви“ аложили: за жовтень: Українське Акад. Тов. „Січ“ 195.000 австр. кор., 4110 пол. мар. „Секція Експортівців“ 100.000 австр. кор., за листопад: Робітн. Тов. „Родина“ 12.000 австр. кор.; у день Свята ЗУНР. 1. листопада 1922 — 538.110 австр. кор.. Українське Акад. Тов. „Січ“ 103.000 австр. кор., „Секція Експортівців“ 155.000 австр. кор., і чеськ. кор., Робітн. Тов. „Родина“ 42.100 австр. кор., Українське руданк. Тов. „Січ“ замість вінця на похорон свого члена бл. пам. Олі Бурнада 25.300 австр. кор. Разом: 1.170.510 австр. кор., 4110 пол. мар., 1 чеськ. кор. Крім сього аложено на фонд „Проти вандаліау“: Укр. Акад. Тов. „Січ“ 287.000 австр. кор., 8000 п. м., 2 рум. леї.

Л и с т у в а н н я.

Вн. Самборський Лука (Woopsocket), З. Д. А. Ваш лист і чек на 27 доларів ми одержали у вересні с. р. Дякуємо. Для Вас і знайомих вислали ми на Вашу адресу всі числа „Українського Скитальця“, які появились від січня 1922 року. До кінця біжучого року прийде ще нам у таких разі від Вас 3 долари.

Нам дуже мило піднести сю вірадну прояву, що Woopsocket має найбільше передплатників „Українського Скитальця“ з усіх місцевостей З. Д. А. Нью-Йорк певне здивується, що таке неймовірне явище на світі може лучитися...

Степан В., Стрілець У. Г. А. Проти Вашої гарної думки — ми нічого не маємо. Дуже нас тішить те, що своєю братчикув в Америці вислаєте „Український Скиталець“. Таких чемних і ідейних Стрільчиків як Ви, що не забувають своїх рідних в Америці — є у нас дуже багато. Напишіть своєму братчикув, щоб так гарно й незлобно держалися наші Земляки на чужині, як держиться тепер увесь наш нарід у Ріднім Краю!

Всі, всюди і все — до невтомої праці і єдності в безпощадній боротьбі з клятим ворогом! В боротьбі з ворогом аж до оконечної нашої побіди! Такий заповіт оставили нам усім перед своєю смертю десятки тисяч Героїв У. Г. А. І сей їх заповіт ми сповняємо.

До Центр. Січ. Організації, Шікаго. Ваш чек на суму 20 ам. дол. — дар Січової Організації і Вн. п. Солтвса Михайла — ми отримали. Цілу суму призначено рішенням виділу УВКД. з дня 26. листопада 1922 на фонд „Для жертв визвольної боротьби українського народу“. — Прийміть щирю подяку і дружній привіт. Український Військовий Комітет Допомоги.

О п о в і с т к и.

Вийшла знаменита читанка для школи й дому, вибір поезії і прози п. з

Український Альманах

в у к л а д і

Антоня Крушельницького

Книжка має 510 сторін друку великої вісімки й надається однаково для селянина, робітника й інтелігента. Ціна за примірник: 16.000 — К. в Австрії, 10 — Кч. в Чехословаччині — без коштів пересилки. На пересилку долучити 3 Кч. Замовляти на адресу: „Ukrainskyj Prapor“, Wien, VIII., Langegasse 5/6.

Кожний Стрілець повинен замовити собі сю дешеvu й корисну книжку.

Читайте й передплачуйте щиро-народній українській часопис

КАНАДІЙСЬКИЙ УКРАЇНЕЦЬ,

який виходить кожної середи.

Сей часопис подає найкращі новинки з цілого світа, зі старого краю, канадійські новинки, подає всякі інформації та практичні поради.

Коштує 2 долари на рік у Канаді, 2.50 в Зед. Державах, 3 — в Європі.

Canadian Ukrainian, 590 Pritchard Ave. Box 3151. Winnipeg, Man. Canada.

Видавць: Український Військовий Допомоговий Комітет у Відні. Відвічальний редактор: Л. Гугель. З друкарні „Адрія“, тов. з обм. пор. у Відні.

КАСОВИЙ ЗВІТ „САМОПОМОЧИ“, ДОПОМОВОЇ ЦЕНТРАЛІ ДЛЯ ЧАСТИН УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ
що перебувають поза межами Рідного Краю, за час від 1. до 31. жовтня 1922.

П Р И Х І Д

	СУМА	
	Кч.	С.
Ландо в попереднього місяця	5,18	87
1. Заворот дол. мор	471	—
2. Український робітничий відділ, Міхайловиче, Ч. С. Р	100	—
3. Вн. Дієтіє Гривак, Норт Толандра, ЗІДА, в розпорядці	275	—
4. Укр. Соціаліст. доповідь 9, сід себе доповідь 1, по пункти:	—	—
а. Арх. Мажара, Гапрішур, ЗІДА.	1,380	—
б. через Бевч, о. М. Євкієвіч, доповідь 5, по пункти:	—	—
5. 1. Організація Організація, Фінляндія, Па. через Вн Петра	1,570	—
Конюхінського Ісао Кч. чеком, по пункти	—	—
6. Вн. Др. С. Демчук, Нью-Йорк, ЗІДА, доповідь 1, 2, тп. Бор-	—	—
дак Григорій з Брукліна Іл, на руки Вн. Дрезденста Др-а	—	—
Євчєва Петрушевича, передає економічно-адміністративного	8,392	20
комісія по курсі з 18. жовтня 1922	770	—
7. Комітет Борща за Боджо Уквалін, Шіміто, ЗІДА, через	—	—
Вн. Олександра Городиського доповідь 26, по пункти:	—	—
8. Жіноче т-во „Грив“, Дієтуст 5. Т. А. через Вн. М. Хан-	1,510	—
долову 1550 Кч, чеком, по пункти	—	—
	19,817	97

Р О З Х І Д

	СУМА	
	Кч.	С.
1. Допомоги для хорих старшків і стрільцтва в нічних:		
Чехословацьких:		
1. Лічниця Штермберк	Кч.	572
2. Драга	280	—
3. Ліжечниця	367	—
4. Терези	413	—
5. Паролубиці	265	—
6. Мала Болослава	435	—
7. Ліжечель	381	—
8. Ліжечель	285	—
9. Миловице, Хед, Піншю, Темніш, Берно, Шекер, Турня, Часлава, Оломунель, Штергольд, Довжані і Ружомберк	713 55	—
11. Допомоги для інтернованих старшків і стрільцтва в теборгах:		
Чехословацьких:		
Український Вієськовий Табор у Кошевої:	Кч.	918
1. Старшини	6,003	—
2. Стрільцтво	5,685	—
III. Допомоги для інвалідів Чехословацьких	6,922	—
IV. Українська дитяча школа в Новеферській таборі	135	—
V. Адміністративні	850	—
Сальдо	8,138	52
	19,817	97

Йозефі, дня 1. листопада 1922. р.

ЗА УПРАВУ „САМОПОМОЧИ“:

Груба Михайло в. р., писар.

Крушельницький Корнїло в. р., голова.

Байгерт Іван в. р., секретар.

Рахунки й лічоводство „Самопомочи“ провірено за місяць жовтень 1922. та наділено її грошеву господарку відіною в місяч-ним касовим записуванні.

Про се повідомляється Вн. Жертводавця, а про стан допомогової акції — влігуються Вієськовий Канцелярії Диктаторя

3. У. Н. Р. у Відні.

ЕКОНОМІЧНО-АДМІНІСТРАТИВНА КОМІСІЯ:

Йозефі, дня 10. листопада 1922. р.

Гретчак, рах. пор. в. р.

Адреса: „Самопоміч“, Український Вієськовий Табор у Йозефові. „Samoromoc“ в Українську Воєську Табор у Јозефові.

О Г О Л О Ш Е Н Н Я :

За цілу сторінку в Австрії 150.000, $\frac{1}{2}$ 75.000, $\frac{1}{4}$ 38.000, $\frac{1}{8}$ 19.000, $\frac{1}{16}$ 10.000 К.
За цілу сторінку в Чехословаччині 300, $\frac{1}{2}$ 150, $\frac{1}{4}$ 75, $\frac{1}{8}$ 38, $\frac{1}{16}$ 20 Кч.

В редакційнім тексті погрібно.

**Пам'ятайте на допомогову
централю для частин
Української Галицької Армії,
що перебувають поза межами Рідного Краю!**

А Д Р Е С А :

„Самопоміч“. Український Військовий Табор у Йозефові.
„Samopomitch“. Ukrajinský Vojenský Tabor v Josefově.
„Samopomitch“. Ukrainian Military Camp in Josefov.

Č. S. R. Europe.

2—4

Надсилайте матеріали до

**„Пропамятної Книги“
еміграції земель З. У. Н. Р.**

Речинець продовжується до кінця січня 1923. р.!

А Д Р Е С А :

Культурно-Просвітний Кружок Українського Військ. Табору в Йозефові,

Č. S. R. Europe.

2—2

Читайте й передплачуйте одинокий багато ілюстрований двотижневик, часопис найбільше поширений між українською еміграцією в Європі й Америці:

Український Скиталець

Орган військової еміграції земель З. У. Н. Р.

Виходить 1. і 15. кожного місяця.

З нього довідаєтеся, з яким героїзмом і само-відреченням боровся Український Нарід Галицької Землі за державну самостійність та побачите унагляднені в численних ілюстраціях всі його визвольні змагання! Читайте самі і своїх дітей учить пізнавати гордість і непобідимість свого

Народу!

А Д Р Е С А :

„Ukrajinskyj Skytalec“

Wien XVIII., Ferrogasse 31. Austria, Europe.

1-3.

В кінцем грудня с. р. вийде в друку

❖ К а л е н д а р и к ❖ Українського Скитальця на 1923 рік.

Календарик Українського Скитальця буде найцікавіший змістом і найдешевший ціною з усіх видань, які до тепер появилися.

1-3.